

'Our knowledge of words determines how we understand texts, define ourselves for others, and define the way we see the world. A richer vocabulary does not just mean that we know more words, but that we have more complex and exact ways of talking about the world, and of understanding the ways that more complex thinkers see the world.'

S.A. Stahl (1999, p1).

Inhoud

Samenvatting	6
Hoofdstuk 1 - Aanleiding en vraagstelling	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doelstelling.....	7
1.3 Centrale vraagstelling.....	7
1.4 Onderzoeks- en deelvragen	8
Hoofdstuk 2 -Theoretisch kader	9
2.1 Woordenschatontwikkeling	9
2.1.1 Definitie van woordenschat	9
2.1.2 Woordenschatontwikkeling	9
2.2 Effectieve woordenschatontwikkeling	10
2.2.1 Fourth-grade slump.....	10
2.2.2 Effectief woordenschatonderwijs	10
2.3 De rol van de leerkracht.....	11
2.3.1 Directe en indirecte aandacht voor woordenschat.....	11
2.3.2 Woordenschatinstructie.....	12
2.3.3 Woorden die instructie vragen	12
2.3.4 Aanleren van strategieën	13
2.3.5 Taalgebruikssituaties	14
2.4 Leerlingvaardigheden.....	14
2.5 De rol van ouders	15
2.6 De leeromgeving	15
2.7 Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag 1.....	16
2.7.1 Deelvraag 1: Wat is de definitie van woordenschatontwikkeling?	16
2.7.2 Deelvraag 2: Op welke manier moet vorm worden gegeven aan de woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?	16
2.7.3 Deelvraag 3: Welke vaardigheden heeft de leerkracht nodig om de woordenschat van leerlingen te vergroten?.....	16
2.7.4 Deelvraag 4: Welke vaardigheden heeft de leerling nodig om de woordenschat te vergroten?.....	16

2.7.5 Deelvraag 5: Welke rol speelt ouderbetrokkenheid in de woordenschatontwikkeling van leerlingen in het basisonderwijs?.....	17
2.7.6 Deelvraag 6: Welke rol speelt de inrichting van de leeromgeving bij de woordenschatontwikkeling?	17
Hoofdstuk 3 - Opzet en verantwoording van het onderzoek.....	18
3.1 Onderzoeksstrategie	18
3.2 Doelgroepen.....	18
3.3 Instrumenten	19
3.4 Triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit	20
3.5 Proces.....	20
3.6 Communicatie	20
Hoofdstuk 4 - Resultaten van het onderzoek	21
4.1 Resultaten onderzoeksvraag 2	21
4.1.1 Deelvraag 7: Welk leerkrachtgedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen?.....	21
4.1.2 Deelvraag 8: Welk leerlinggedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat?	26
4.1.3 Deelvraag 9: Welke rol spelen de ouders in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen?.....	28
4.1.4 Deelvraag 10: Hoe is de leeromgeving met betrekking tot de woordenschatontwikkeling ingericht?	30
4.1.5 Deelvraag 11: Hoe ervaren de leerkrachten het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool?	32
4.1.6 Deelvraag 12: Hoe ervaren de leerlingen het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool?.....	33
4.2.1 Deelvraag 13: Wat is nodig om het leerkrachtgedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen te verbeteren?	34
4.2.2 Deelvraag 14: Wat is nodig om het leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te verbeteren?.....	35
4.2.3 Deelvraag 15: Wat is nodig om de rol die ouders spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen beter toe te passen?	35
4.2.4 Deelvraag 16: Wat is nodig om de leeromgeving beter in te richten op de woordenschatontwikkeling?	36
Hoofdstuk 5 - Conclusie, discussie en aanbeveling	37
5.1 Analyse	37

5.1.1 Wat is nodig om het leerkrachtgedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen te verbeteren?	37
5.1.2 Wat is nodig om het leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te verbeteren?	38
5.1.3 Wat is nodig om de rol die ouders spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen beter toe te passen?	39
5.1.4 Wat is nodig om de leeromgeving beter in te richten op de woordenschatontwikkeling?	40
5.2 Conclusie en aanbevelingen	41
5.3 Discussie	42
5.4 Vervolg vragen	42
5.5 Kennisdeling	42
Literatuur	43
Bijlagen	46
Bijlage 1. Vragenlijst ouders	47
Bijlage 2. Vragenlijst leerlingen groep 5 t/m 8	51
Bijlage 3. Vragenlijst leerkrachten	56
Bijlage 4. Vragenlijst ondersteunend personeel	61
Bijlage 5. Checklist onderwijsomgeving groep 1 t/m 8	63
Bijlage 6. Observatieschema leerkrachten / leerlingen groep 1 t/m 4	65
Bijlage 7. Interviewschema leerkrachten	66
Bijlage 8. Verslag observatie woordenschatles groep 1/2	67
Bijlage 9. Verslag observatie woordenschatles groep 3/4	69
Bijlage 10. Verslagen interviews leerkrachten	71

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op het woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool op Kampereiland. De resultaten met betrekking tot woordenschatonderwijs vallen al enige jaren tegen, waardoor dit onderzoek als doel heeft om een antwoord te vinden op de vraag wat de school nodig heeft om de resultaten van leerlingen op het gebied van woordenschatonderwijs te verbeteren. De centrale vraagstelling luidt dan ook: Aan welke voorwaarden moet het woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool voldoen?

Aan de hand van de centrale vraagstelling zijn 3 onderzoeksvragen opgezet. Hierbij wordt gekeken naar hetgeen de literatuur over woordenschatonderwijs en bijbehorende voorwaarden zegt, hoe de huidige situatie op de Ds. Johan van de Wendeschool is en wat er nodig is om het woordenschatonderwijs te verbeteren. Middels een gecombineerd actie/survey-onderzoek wordt er onderzoek gedaan onder drie onderzoeksgroepen op de school, te weten de ouders van de leerlingen, de leerlingen zelf en de leerkrachten. Hierbij zijn vragenlijsten, checklisten, observatieschema's en interviewschema's gebruikt.

Uit het onderzoek blijkt dat voorwaarden voor goed onderwijs onderverdeeld kunnen worden in vier verschillende aspecten, te weten: leerkrachtgedrag, leerlinggedrag, ouders en leeromgeving. Voor ieder aspect zijn een aantal belangrijke voorwaarden te noemen, deze komen in het onderzoek aan de orde. Na onderzoek blijkt dat de Ds. Johan van de Wendeschool al aan veel voorwaarden voor goed woordenschatonderwijs voldoet. Zo is het leesonderwijs op de school dusdanig ingericht dat leerlingen voldoende leesminuten per dag maken, wat ervoor zorgt dat de leerlingen veel in aanraking komen met woorden. Ook zijn er veel taalgebruikssituaties waarin leerlingen in aanraking komen met woorden. Ook ouders dragen het nodige bij aan de woordenschatontwikkeling van leerlingen.

Met een aantal aanpassingen zal het woordenschatonderwijs nog verbeterd kunnen worden. Hieronder volgen enkele belangrijke voorwaarden waar nog aan gewerkt kan worden:

Het is belangrijk dat leerlingen leren om door middel van strategieën (zoals het bepalen van de betekenis van een woord vanuit de context, woordanalyse en het bekijken van illustratie) zelfstandig de betekenis van een onbekend woord te achterhalen. Op deze manier kunnen zij hun woordenschat vergroten. Daarnaast dienen de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool de strategieën dusdanig aan te bieden dat de leerlingen deze strategieën zowel beheersen als toepassen.

De leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool dienen bij het aanleren van nieuwe woorden meer vanuit een betekenisvolle context voor de leerlingen te werken. Daarnaast is het belangrijk dat nieuw aangeleerde woorden regelmatig herhaald worden.

Tot slot zou het plaatsen van een woordmuur in de klas de leerlingen helpen om de nieuw aangeleerde woorden tot zich te nemen. Middels de illustraties van de woordmuur zullen de woorden eerder beklijven.

1. Aanleiding en vraagstelling

1.1 Aanleiding

De Dominee (Ds.) Johan van de Wendeschool is een kleine school met 66 leerlingen en staat op Kampereiland. Vanwege de geringe grootte van de school zijn de klassen verdeeld in combinatiegroepen (1/2, 3/4, 5/6 en 7/8). Kampereiland is een kleine gemeenschap waarbinnen iedereen elkaar kent. Het overgrote deel van de leerlingen van de Ds. Johan van de Wendeschool woont op een boerderij.

Op de school worden de schoolvorderingen van de leerlingen gevolgd door middel van toetsen van het CITO (Centraal Instituut voor ToetsOntwikkeling). Middels de CITO Woordenschat wordt de woordenschat van de leerlingen getoetst. Deze toets wordt afgenomen in groep 1 t/m 6. Uit de trendanalyses die de school de afgelopen jaren heeft gemaakt is gebleken dat de leerlingen op deze toets onder de inspectienorm scoren. Na de inspectiebezoeken in 2007 en 2011 is de school door de inspectie getypeerd als een 'taalzwakke' school. Deze beoordeling is gebaseerd op de resultaten van de toetsen begrijpend lezen en technisch lezen.

Naar aanleiding van het inspectiebezoek in 2007 is de methode Taaljournaal Taal en Spelling aangeschaft in 2008. Deze methode richt zich met name op de woordenschatontwikkeling van leerlingen. Wekelijks komen 10 nieuwe woorden aan bod die middels oefeningen in het boek ingeoefend worden. Er worden enkel woorden aangeleerd, geen strategieën. Ondanks de aanschaf van deze methode zijn de resultaten niet verbeterd.

Vernooy (2004) schrijft dat woordenschatontwikkeling erg belangrijk is voor het vergroten van het leesbegrip. Een goede woordenschat is van belang om moeilijke teksten goed te kunnen begrijpen. Woordenschat en begrijpend lezen staan dus met elkaar in verbinding. Op de Ds. Johan van de Wendeschool merken we dat de leerlingen vanaf groep 6 moeite krijgen met het begrijpen van moeilijke teksten, doordat resultaten achteruit gaan. Chall en Jacobs (2003) spreken hier van een 'slump' die veroorzaakt wordt door een beperkte woordenschat. Hier wordt in hoofdstuk 2 dieper op ingegaan.

Leerlingen met een lage woordenschat hebben veel moeite met teksten met laagfrequente woorden, woorden die in de spreektaal niet vaak gebruikt worden (Stanovich, 1986). Doordat de leerlingen de betekenis van de woorden niet weten, begrijpen zij de context en de inhoud van de tekst niet. Dit zorgt er op zijn beurt voor dat de leerlingen nog minder van deze teksten gaan lezen, waardoor de woordenschat niet verder vergroot wordt (Stanovich, 1986).

Uit het bovenstaande komen een aantal vragen naar voren. De belangrijkste vraag is: *Aan welke voorwaarden moet het woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool voldoen?* Deze vraag wordt in paragraaf 1.4 verder opgedeeld in onderzoeks- en deelvragen.

1.2 Doelstelling

Met dit onderzoek wordt getracht een antwoord te vinden op de vraag wat nodig is om de resultaten van leerlingen op de Ds. Johan van de Wendeschool op het gebied van woordenschat te verbeteren.

1.3 Centrale vraagstelling

Tijdens het onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Aan welke voorwaarden moet het woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool voldoen?

1.4 Onderzoeks- en deelvragen

Om tot een goede beantwoording te komen wordt de centrale vraag onderzocht middels verschillende kleinere onderzoeksvragen. Iedere onderzoeksvraag heeft eigen deelvragen. Op deze manier worden meerdere aspecten binnen het woordenschatonderwijs belicht. De onderzoeksvragen luiden als volgt:

Onderzoeksvraag 1: Wat zegt de literatuur over woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?

Deelvragen:

1. Wat is definitie van woordenschatontwikkeling?
2. Op welke manier moet vorm worden gegeven aan de woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?
3. Welke vaardigheden heeft de leerkracht nodig om de woordenschat van leerlingen te vergroten?
4. Welke vaardigheden heeft de leerling nodig om de woordenschat te vergroten?
5. Welke rol speelt ouderbetrokkenheid in de woordenschatontwikkeling van leerlingen in het basisonderwijs?
6. Welke rol speelt de inrichting van de leeromgeving bij de woordenschatontwikkeling?

Onderzoeksvraag 2: Op welke wijze wordt invulling gegeven aan de woordenschatontwikkeling op de Ds. Johan van de Wendeschool?

7. Welk leerkrachtgedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen?
8. Welk leerlinggedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat?
9. Welke rol spelen de ouders in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen?
10. Hoe is de leeromgeving met betrekking tot de woordenschatontwikkeling ingericht?
11. Hoe ervaren de leerkrachten het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool?
12. Hoe ervaren de leerlingen het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool?

Onderzoeksvraag 3: Wat heeft de Ds. Johan van de Wendeschool nodig om de woordenschatontwikkeling van de leerlingen te verbeteren?

13. Wat is nodig om het leerkrachtgedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen te verbeteren?
14. Wat is nodig om het leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te verbeteren?
15. Wat is nodig om de rol die ouders spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen beter toe te passen?
16. Wat is nodig om de leeromgeving beter in te richten op de woordenschatontwikkeling?

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal een theoretisch kader geboden worden rond het thema woordenschat. Vanuit de literatuur zal gekeken worden naar de verschillende dimensies die woordenschatonderwijs heeft. Allereerst wordt in paragraaf 2.1 toegelicht wat woordenschat is, waar het voor dient en op welke manier woordenschat toegepast wordt. In paragraaf 2.2 wordt beschreven hoe effectief woordenschatonderwijs eruit ziet. Vervolgens wordt dit opgesplitst in de rol van de leerkracht (paragraaf 2.3), de vaardigheden die een leerling moet beheersen (paragraaf 2.4), de rol van ouders (paragraaf 2.5) en de invloed van de leeromgeving (2.6). Ten slotte zal een korte samenvatting worden gegeven in paragraaf 2.7, waarbij de eerste onderzoeksvraag beantwoord wordt.

2.1 Woordenschatontwikkeling

woor·den·schat (de; m) 1 al de woorden van een taal of van een persoon
www.vandale.nl

2.1.1 Definitie van woordenschat

Om te kunnen communiceren heb je kennis van taal nodig. Woordenschat geeft deze kennis (Vernooy, 2006). Woorden zijn de belangrijkste betekenisdragers bij informatieverwerking en communicatie (Kienstra, 2003), daarom is woordenschat de basis van de taalontwikkeling van kinderen. Door over een uitgebreide woordenschat te beschikken kan men goed functioneren in de maatschappij (Kienstra, 2003; Beck, McKeown & Kucan, 2013). De woordenschat is nodig om te begrijpen wat men hoort en leest en om te kunnen spreken en schrijven (Vernooy, 2006). Bij onvoldoende woordenschat begrijpt een lezer niet wat hij leest (Vernooy, 2011).

Een basisschoolleerling leert ieder jaar gemiddeld 2000 tot 3000 nieuwe woorden (Anderson & Nagy, 1992). Van deze 3000 woorden heeft de leerling er ongeveer 300 middels expliciete woordenschatinstructie verworven (Carlisle, 2002). Binnen het verwerven van woordenschat kunnen we twee fases onderscheiden (Amiotte, 2006; Vernooy, 2006). Fase 1 omvat kinderen tot 6 jaar, fase 2 omvat kinderen vanaf 6 jaar. Kinderen in fase 1 leren met name woorden vanuit dagelijkse interactie met volwassenen. Kinderen in fase 2 leren woorden door het lezen van boeken. Vanaf 8 jaar geldt dit in het bijzonder voor het onderwijs in de zaakvakken (Vernooy, 2006).

Het goed kennen van een woord bestaat uit het beheersen van meerdere vaardigheden (Stahl, 1999; Allen, 2006). Deze vaardigheden zijn, naast het kennen van de definitie, kennis hebben van de relatie tot andere woorden, de connotatie (bijbetekenis) kennen die een woord kan hebben in een context en kennis hebben van de manier waarop het woord zich kan vervoegen. Vernooy (2003) noemt drie dimensies van woordkennis: brede woordkennis, diepe woordkennis en het flexibel kunnen toepassen van woorden (zie figuur 1).

Drie dimensies van woordkennis (Vernooy, 2003)		
Brede woordkennis	Diepe woordkennis	Toepassen van woordkennis
<i>Kennis hebben van veel in de samenleving gebruikte woorden</i>	<i>Kennis hebben van meerdere betekenissen die een woord kan hebben, het woord in eigen woorden kunnen beschrijven.</i>	<i>Flexibel kunnen toepassen van nieuwe woorden in diverse situaties.</i>

Figuur 1. De drie dimensies van woordkennis volgens Vernooy (2003).

2.1.2 Woordenschatontwikkeling

Binnen de woordenschatontwikkeling wordt onderscheid gemaakt tussen receptieve en een expressieve woordenschat (Allen, 2006). Hierbij is de receptieve woordenschat de woordenschat die leerlingen nodig hebben om te kunnen begrijpen wat zij lezen en wat mensen vertellen (passieve

woordenschat volgens Vernooy, 2003). De expressieve woordenschat is de woordenschat die leerlingen gebruiken om zichzelf uit te drukken, bij het spreken en schrijven (actieve woordenschat volgens Vernooy, 2003). Het verwerven van woordenschat wordt beschreven als een complex proces. Nieuwe woorden worden in relatie gebracht met woorden die voor de leerling al bekend zijn (Beck, McKeown & Kucan, 2013): ze worden in een context aangeleerd.

2.2 Effectieve woordenschatontwikkeling

De leerlingen die net op de basisschool komen hebben ieder een eigen achtergrond waarbij de ene leerling een grotere woordenschat heeft dan de andere. Hierdoor ontstaan meteen al grote verschillen in niveau (Hart & Risley, 1995; Biemiller, 2004). Stahl (1990) schrijft dat kinderen uit een taalrijk milieu, waarbij veel gecommuniceerd wordt, op 3-jarige leeftijd al 5 keer zoveel woorden beschikken dan kinderen uit een niet-taalrijk milieu. Deze verschillen worden op de basisschool vaak groter (Hart & Risley, 1995; Vernooy, 2003). De grote van de woordenschat op 3-jarige leeftijd is sterk verbonden met het begrijpend lezen op latere leeftijd (Hart & Risley, 1995). Omgevingsfactoren en weinig lezen spelen hierin de grootste rol (Vernooy, 2003). Stanovich (1986) spreekt van het zogenaamde *Matthew-effect*. Hier wordt verderop in dit hoofdstuk dieper op in gegaan.

2.2.1 Fourth-grade slump

Uit onderzoek is gebleken dat wanneer de leerlingen met een beperkte woordenschat in groep 6 (naar Amerikaans onderzoek, waarin het om de 'fourth grade' gaat) komen, ze vastlopen bij het begrijpen van moeilijke teksten (Kieffer & Lesaux, 2007). Chall en Jacobs (2003) noemen dit de 'fourth-grade slump'. De eerste jaren kunnen deze leerlingen nog meekomen, maar in de bovenbouwgroepen (vanaf groep 6) krijgen ze problemen met het begrijpen van moeilijke teksten (Chall, 1983). Door de moeilijkheidsgraad van de teksten wordt er steeds meer een beroep gedaan op de woordenschat van de leerlingen (Kieffer & Lesaux, 2007) en kunnen zij zich niet meer redden met alleen de woordenschat uit gesproken taal (Vernooy, 2011). Het is dus belangrijk dat leerlingen een gedegen woordenschat hebben en kennis hebben van woordenschatstrategieën, zodat ze in groep 6 minder moeite hebben met het begrijpen van moeilijke teksten. Snow (2002) geeft aan dat leerkrachten in de kleutergroepen veel aandacht moeten besteden aan woordenschat zodat leerlingen een beter tekstbegrip krijgen.

2.2.2 Effectief woordenschatonderwijs

Om de woordenschat van leerlingen effectief te kunnen stimuleren zijn vier zaken belangrijk (Vernooy, 2003): bewustwording, brede aanpak, vlot leren lezen en methodes die voldoen aan de criteria om goed woordenschatonderwijs te geven.

Bewustwording

De leerkracht dient zich ervan bewust te zijn dat woordenschat binnen alle vakken aandacht moet krijgen (Vernooy, 2003). Vanaf groep 1 moet er gerichte aandacht zijn voor de woordenschatontwikkeling van de leerling. Hierbij moeten de eerder genoemde drie dimensies van woordenschatkennis (brede -, diepe -, en toepassen van woordkennis) aan de orde komen. The National Reading Panel (2000) schrijft dat woordenschatonderwijs in groep 1 en 2 van fundamenteel belang is en daarom de hoogste prioriteit moet hebben.

Brede aanpak

Het verbeteren van de woordenschat van leerlingen vereist een directe en indirecte aandacht voor woordenschat (Vernooy, 2003). Met directe aandacht wordt de instructie op woordenschat bedoeld, waarbij doelgericht nieuwe woorden aangeleerd worden. De indirecte aandacht voor woordenschat is het creëren van een onderwijsklimaat waarbij de leerlingen veel in aanraking komen met taal, zodat zij incidenteel woorden leren. In paragraaf 2.3 wordt dit verder uitgewerkt. Volgens The National Reading Panel (2000) is er niet één aanpak, maar moet men meerdere aanpakken

combineren, zoals directe en indirecte aandacht, herhaling, het plaatsen van woorden in de context, actieve betrokkenheid van leerlingen creëren en het gebruik van multimedia.

Vlot leren lezen

Leerlingen die technisch vlot lezen, zullen incidenteel meer woorden oppikken (Chall, Jacobs & Baldwin, 1990). Hier wordt in paragraaf 2.4 verder op ingegaan.

Methodes die voldoen aan de criteria

Het is belangrijk dat wordt nagegaan of de methodes die op school aanwezig zijn voldoende instructies en strategieën bieden om de leerlingen meer woorden aan te leren (Vernooy, 2003). Een ruim aanbod van informatieve teksten is hierbij belangrijk. Het aanbod van woordenschat dient een belangrijk besispunt te zijn bij de aanschaf van een nieuwe taalmethode (Vernooy, 2003).

2.3 De rol van de leerkracht

Van leerkrachten wordt verwacht dat zij rekening houden met de verschillen in woordenschat tussen leerlingen (Biemiller & Slonim, 2001), door op zoek te gaan naar woordenschat verrijkende activiteiten die aansluiten bij alle leerlingen (Winters, 2009). In deze paragraaf wordt beschreven op welke manier dit dient te gebeuren.

Volgens Baumann en Kame'enui (2004) geeft Graves vier belangrijke componenten om goed woordenschatonderwijs te geven. Deze componenten worden weergegeven in figuur 2 en worden in deze en volgende paragrafen nader toegelicht.

De vier componenten van woordenschatonderwijs	
Component 1	Het aanleren van de betekenis van woorden
Het expliciet aanleren van woorden door verschillende manieren van instructie.	
Component 2	Het aanleren van strategieën om zelfstandig nieuwe woorden te leren
Het aanleren van verschillende strategieën om zelfstandig achter de betekenis van onbekende woorden te kunnen komen, bijvoorbeeld door woordstructuren te analyseren of naar de context te kijken.	
Component 3	Woordbewustzijn stimuleren
Het ontwikkelen van het taalbewustzijn door verschillende, speelse, activiteiten te faciliteren.	
Component 4	Zelfstandig lezen
Het ontwikkelen van de woordenschat door de leerling zelf veel te laten lezen, te laten luisteren naar gesproken tekst en bloot te stellen aan rijke, mondelinge taal.	

Figuur 2. De vier componenten van Graves, volgens Baumann en Kame'enui (2004).

2.3.1 Directe en indirecte aandacht voor woordenschat

Zoals in paragraaf 2.1.1 beschreven, leren leerlingen de meeste woorden vanuit de context (Carlisle, 2002; Vernooy, 2003). De leerkracht dient daarom zowel directe als indirecte aandacht voor woordenschat te hebben (Vernooy, 2003).

Allereerst is het belangrijk dat er zoveel mogelijk *taalgebruikssituaties* gecreëerd worden, waarin kinderen met woorden te maken krijgen en de gelegenheid krijgen om te lezen (Vernooy, 2003): indirecte aandacht voor woordenschat. Op deze manier komen zij incidenteel met nieuwe woorden in aanraking (Carlisle, 2002).

De directe aandacht voor woordenschat bestaat uit instructie (Vernooy, 2003). Een evenwichtige benadering van woordenschatinstructie combineert expliciete instructie van een beperkt aantal welgekozen woorden (Winters, 2009) met het aanbieden van strategieën zodat de leerling leert hoe hij zelfstandig nieuwe woorden kan verwerven (Stahl, 1999; Graves, 2006; Stahl & Nagy, 2006).

Directe instructie op de betekenis van welgekozen woorden kan de woordenschat van zwakke leerlingen flink beïnvloeden (Hirsch, 2003; Richek, 2005).

2.3.2 Woordenschatinstructie

Woordenschatinstructie kan op verschillende manieren aangeboden worden. Volgens Stahl en Fairbanks (1986) is woordenschatinstructie het meest effectief, als de leerling:

- meerdere keren wordt blootgesteld aan het woord (Richek, 2005). Vernooy (2003) geeft aan dat een leerling 6 tot 10 keer met een woord in aanraking moet komen voordat hij het kent. Verhallen en Verhallen (1994) spreken van ten minste 9 keer. Stahl (1999) spreekt van ten minste 12 keer.
- het woord in een betekenisvolle context aangeboden wordt (Stahl, 1999; Filipiak, 2001; Allen, 2006)
- het nieuw te leren woord wordt verbonden aan de voorkennis die een leerling al heeft (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003).
- meerdere betekenissen van het woord, bijvoorbeeld door de context, kan ontdekken (Richek, 2005)
- leerlingen actief betrokken worden. Hoe actiever de leerlingen worden betrokken bij de les, hoe beter ze de woorden zullen leren (Stahl, 1998; Blachowicz & Fisher, 2000; Richek, 2005). Spel is een goede manier van actief betrokken zijn (Beck, McKeown & Kucan, 2013).

Een van de manieren om nieuwe woorden aan te leren is middels de viertactstrategie van Verhallen en Verhallen (1994), zie figuur 3. Deze strategie heeft als doel om diepe woordkennis te verwerven.

Viertactmodel van Verhallen en Verhallen (1994).	
Voorbewerken	De leerling betrekken bij het onderwerp, een nieuw woord in een bekende context plaatsen.
Semantiseren	De betekenis van het nieuwe woord uitleggen.
Consolideren	Het geleerde woord inoefenen en laten toepassen, bijvoorbeeld door het in een andere context te plaatsen.
Controleren	Nagaan of de leerling het nieuwe woord kent.

Figuur 3. De viertactstrategie van Verhallen en Verhallen (1994).

Vernooy (2006) schrijft over het viertactmodel van Verhallen en Verhallen (1994) dat dit model erg tijdrovend is en daarom alleen goed in te voeren in de kleutergroepen. Hij geeft aan dat het aanleren van woorden efficiënt moet gebeuren en noemt als meest effectieve strategie het verhogen van het technisch leesniveau.

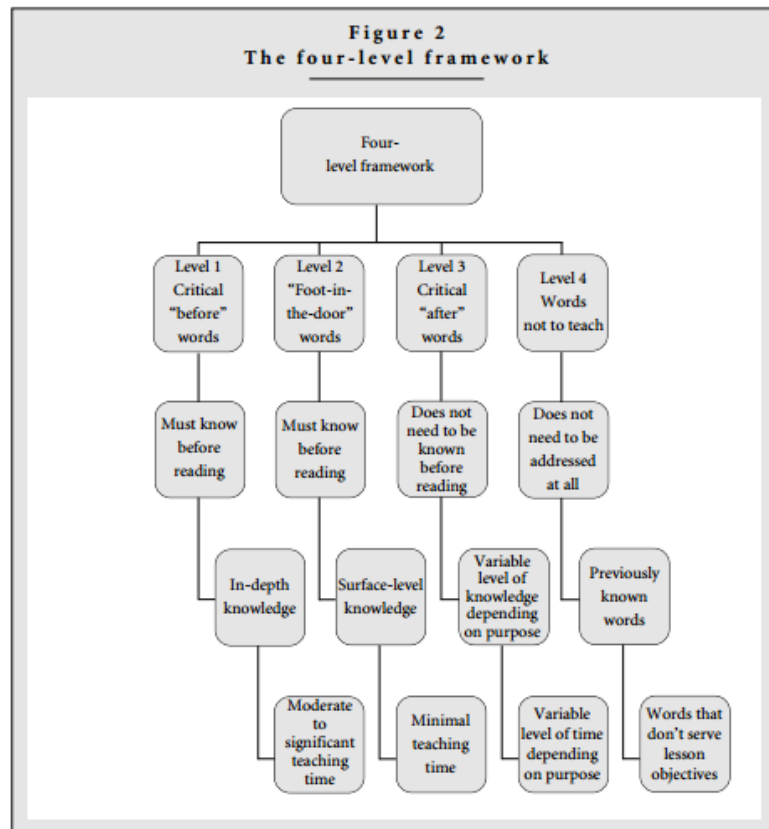
2.3.3 Woorden die instructie vragen

Leerlingen die minder dan 90% van de woorden uit een tekst kennen, zullen de tekst niet kunnen begrijpen (Hirsch, 2003). Voorafgaand aan het lezen van de tekst kan de leerkracht een aantal woorden bespreken waar de leerling vermoedelijk de betekenis nog niet van kent, maar die wel essentieel zijn om de tekst te kunnen begrijpen (Vernooy, 2003).

Om teksten die aangeboden worden bij de zaakvakken goed te kunnen begrijpen, is het belangrijk om kennis te hebben van *academic vocabulary* (Coxhead, 2000), specifieke woorden binnen een kennisgebied (Vernooy, 2003). Deze woorden moet de leerling beheersen voordat het een tekst kan begrijpen en leren (Godthelp, 2002; Richek, 2005). Woorden uit de *academic vocabulary* zijn woorden die regelmatig in teksten gebruikt worden en bij meerdere vakgebieden terugkomen (Coxhead, 2000; Allen, 2006). Deze woorden (zoals bron, voordelen, factoren, grondstoffen, industrie) zijn van belang om opdrachten goed te kunnen begrijpen, maar de betekenis van het woord kan niet

altijd vanuit de context opgemaakt worden (Vernooy, 2003). Leerlingen met een goede *academic vocabulary* hebben een voorsprong bij het lezen en begrijpen van nieuwe, moeilijke teksten.

Door de in de tekst aangeboden woorden in te delen in woordniveaus kan de leerkracht bepalen welke woorden moeten worden besproken voordat de tekst gelezen kan worden. Flanigan en Greenwood (2007) ontwierpen hiervoor het *four-level framework* (figuur 4).

Figuur 4. Indelen van woorden in woordniveaus middels het *four-level framework* (Flanigan & Greenwood, 2007. pp. 230)

Beck, McKeown en Kucan (2013) schrijven over dit ontwerp dat de leerkracht de woorden uit level 2 moet bespreken in de klas. De woorden uit level 1 zullen algemeen bekend zijn. De woorden uit level 2 zijn van belang om de tekst goed te kunnen begrijpen, maar zullen niet bekend zijn. De leerlingen zullen na het lezen van de tekst zelf op de betekenis van de woorden uit level 3 komen (Flanigan & Greenwood, 2007). De woorden uit level 4 zijn algemeen bekend of niet relevant voor het begrijpen van de tekst.

2.3.4 Aanleren van strategieën

Het aanleren van strategieën is belangrijk voor leerlingen met een beperkte woordenschat (Kieffer & Lesaux, 2007). Op deze manier leren zij hoe zij om moeten gaan met woorden die zij niet kennen (Vernooy, 2003). In de meeste gevallen zal een leerling de betekenis van een onbekend woord vanuit de *context* kunnen herleiden (Godthelp, 2002; Allen, 2006), soms zijn er andere strategieën nodig.

Een bruikbare strategie is *woordanalyse* (Godthelp, 2002), waarbij de leerling bekende woorden uit het onbekende woord filtert, om zo de betekenis te achterhalen. Kieffer en Lesaux (2007) noemen dit morfologie, waarbij een woord wordt opgedeeld in kleinere morfemen, om zo de betekenis van het woord te achterhalen. Hierbij is het van belang dat leerlingen weten welke voor- en achtervoegsels er zijn en wat hun betekenis is (Kieffer & Lesaux, 2007). In een enkel geval kunnen

illustraties verduidelijking geven over de betekenis van een woord (Godthelp, 2002). Indien de leerling na het gebruik van bovengenoemde strategieën nog steeds de juiste betekenis niet weet, dan mag het een woordenboek gebruiken (Godthelp, 2002).

2.3.5 Taalgebruikssituaties

De leerlingen zelf laten lezen is een belangrijk middel om nieuwe woordenschat te verwerven (Pressley, 2002; Baumann & Kame'enui, 2004). Hier wordt verderop in dit hoofdstuk dieper op ingegaan. Voorlezen is naast een ontspannende didactische werkvorm ook een belangrijk instrument om de taalontwikkeling te bevorderen (Vernooy, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006). Goede kinderboeken bevatten veel laagfrequente woorden, zodat leerlingen in aanraking komen met woorden die zij niet vaak horen (Vernooy, 2004). Vooral bij jonge kinderen heeft voorlezen een positief effect op de woordenschat (Vernooy, 2003). Het is wel belangrijk om regelmatig stil te staan bij de betekenis van een gelezen woord.

Naast lezen kan de leerkracht ook op andere manier veel aandacht besteden aan woorden (Vernooy, 2003), bijvoorbeeld door het vertellen van verhalen, het zingen van liedjes of het opzeggen van versjes, gesprekken in de kring en woordspelletjes. Hierbij is een enthousiaste houding van de leerkracht noodzakelijk (Vernooy, 2003). Goed woordenschatonderwijs vraagt een verandering van attitude ten opzicht van het woordenschatonderwijs (Godthelp, 2002). De focus van leerkrachten moet worden verlegd: er moet meer nadruk worden gelegd op het woordenschatbewustzijn van de leerlingen (Winters, 2009). Hierbij moeten de leerlingen gestimuleerd worden op zoek te gaan naar de betekenis van woorden.

2.4 Leerlingvaardigheden

Het begin van een goed aanbod van woordenschat is lezen (Nagy & Anderson, 1984; Baumann & Kame'enui, 2004; Richek, 2005; Allen, 2006). Door meer tijd te besteden aan lezen en door een gevarieerd aanbod van teksten te bieden zullen de leerlingen hun receptieve en expressieve woordenschat uitbreiden.

Er is namelijk een sterk verband tussen de leesfrequentie en de omvang van de woordenschat van de leerling (Kieffers & Lesaux, 2007). Het door middel van lezen verwerven van woordenschat is tien keer efficiënter dan de meest intensieve aanpakken van woordenschatinstructie (Vernooy, 2003). Zelfstandig lezen is het belangrijkste middel voor woordenschatuitbreiding (Nagy, Anderson & Herman, 1987). Als een leerling vlot leest, zal het zijn woordenschat uitbreiden (Chall, Jacobs & Baldwin, 1990). De woordenschat van een goede lezer is 4x zo groot als een leerling die niet of nauwelijks leest (Vernooy, 2011). Een vlotte leesvaardigheid is van belang, zodat de lezer zich kan focussen op het tekstbegrip in plaats van het decoderen van de woorden (Walczyk & Griffith-Ross, 2007).

Woordenschat en tekstbegrip hebben een wederkerige relatie (Kieffer & Lesaux, 2007): een grote woordenschat leidt tot meer tekstbegrip, een beter tekstbegrip leidt tot het leren van nieuwe woorden. Daarnaast lezen leerlingen met een grote woordenschat beter en zullen zij meer teksten lezen (Stanovich, 1986; Allen, 2006). Door meer te lezen leren de leerlingen meer woorden (Allen, 2006), waardoor ze weer beter gaan lezen. Stanovich (1986) noemt dit het Matthew-effect waarbij leerlingen met een grote woordenschat steeds beter worden en leerlingen met een beperkte woordenschat steeds zwakker.

Indien een leestekst voor meer dan 90% uit woorden bestaat die de leerling al weet, zal de leerling de tekst begrijpen, kennis nemen van de inhoud en nieuwe woorden leren (Godthelp, 2002; Hirsch, 2003). Als de leerling echter minder dan 90% van de woorden kent, leert het niets van de tekst en wordt de achterstand met de goede leerling groter (Stanovich, 1986). Voor leerlingen met een beperkte woordenschat is het verhogen van de leesfrequentie daarom onvoldoende om de woordenschat te vergroten. Zij hebben baat bij woordenschatinstructie (Beck, McKeown & Kucan,

2013). Hierbij wordt, zoals eerder genoemd, onderscheid gemaakt tussen instructie op woorden en op strategieën.

Van de leerling wordt verwacht dat hij de strategieën context, woordanalyse en illustraties beheerst en kan toepassen (Godthelp, 2002) om zo de betekenis van een onbekend woord te kunnen achterhalen. Het aanwakkeren van de interesse en betrokkenheid bij het leren van nieuwe woorden is essentieel voor alle leerlingen, zodat zij een krachtige en rijke woordenschat verwerven (Graves, 2006; Winters, 2009). Leerlingen leren op deze manier veel effectiever nieuwe woorden aan (Vernooy, 2003).

2.5 De rol van ouders

Zoals eerder genoemd heeft de thuissituatie van de leerling een groot effect op de woordenschat (Stahl, 1990; Hart & Risley, 1995). De manier waarop ouders met hun kinderen communiceren is van groot belang voor de woordenschatontwikkeling (Stahl, 2005). Amiotte (2006) schrijft dat leerlingen tot 6 jaar voornamelijk woorden leren door interactie met ouders en andere volwassenen. Hierbij is de frequentie in communicatie en de diversiteit in woordgebruik leidend (Hart & Risley, 1995; Stahl, 2005). Dit is vaak afhankelijk van de vooropleiding van de ouders (Vernooy, 2003). Figuur 5 laat zien dat kinderen met hoogopgeleide ouders meer dan 3 keer zoveel woorden per uur horen dan kinderen met laagopgeleide ouders (Vernooy, 2003). Op jaarbasis scheelt dit aanzienlijk!

Aantal woorden dat een kind thuis hoort				
GEZIN (sociaal economische status)	Aantal gehoorde woorden per uur	In een week (100 uur)	In een jaar (5200 uur)	In 3 jaar
Laag	620	62.000	3.000.000	10.000.000
Midden	1.250	125.000	6.000.000	20.000.000
Hoog	2.150	215.000	11.000.000	30.000.000

Figuur 5. Aantal woorden dat een kind per uur hoort, volgens Vernooy (2003).

Vernooy (2003) geeft aan dat de betrokkenheid van ouders een grote invloed op de woordenschatontwikkeling heeft. Zo kunnen zij invloed uitoefenen door veel voor te lezen en met hun kind te praten over de inhoud van het boek (Kraaykamp, 2002; Vernooy, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006). Indien ouders minstens 10 minuten per dag voorlezen, kunnen zij al een belangrijk verschil maken (Vernooy, 2011). Daarnaast kunnen zij een rol in de woordenschatontwikkeling spelen door hun kind te stimuleren om thuis veel zelf te lezen (Kraaykamp, 2002; Snow, 2002; Vernooy, 2011).

2.6 De leeromgeving

Godthelp (2002) vindt dat woordenschatonderwijs meer moet zijn dan een onderdeel in de taalmethode. Door het woordenschatonderwijs als apart vak speciaal op het rooster te zetten, wordt er structureel aandacht gegeven aan woordenschatonderwijs.

Zoals in paragraaf 2.4 al genoemd, is vlot kunnen lezen de meest effectieve woordenschatstrategie (Nagy & Anderson, 1984; Vernooy, 2003; Richek, 2005; Allen, 2006). Daarom is het belangrijk dat er dagelijks minimaal 10 minuten tijd wordt ingeroosterd om stil te lezen (Vernooy, 2006). Hoe meer de leerling leest op een dag, hoe meer woorden ze lezen (Vernooy, 2011) en hoe meer woorden ze zullen leren, zie figuur 6, pagina 16. Hierbij moeten de leerlingen de beschikking hebben over verschillende soorten genres en teksten (Godthelp, 2002).

Leestijd per dag	Aantal gelezen woorden per jaar (gemiddeld)
< 5 minuten	21.000 woorden
10 minuten	622.000 woorden
15 minuten	1.146.000 woorden
> 60 minuten	4.358.000 woorden

Figuur 6. Aantal woorden die een leerling leest per jaar, afhankelijk van de leestijd (Vernooy, 2011).

Een woordmuur in de klas stimuleert het actief leren van woorden (Kienstra, 2003). Dit is een muur waarop woordkaarten hangen, die voorzien zijn van een illustratie of tekening om zo de betekenis te verduidelijken. Door de woorden zichtbaar te maken komt de leerling vaker in aanraking met het woord (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003) en zal het eerder bekijken (Kienstra, 2003).

2.7 Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag 1

Middels dit theoretisch kader zijn antwoorden geformuleerd op de onderzoeksvraag *Wat zegt de literatuur over woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?* en de daarbij behorende deelvragen. In deze samenvatting wordt per deelvraag een beknopte samenvatting gegeven van wat er in het theoretisch kader beschreven staat.

2.7.1 Deelvraag 1: Wat is de definitie van woordenschatontwikkeling?

Woordenschat geeft kennis om te kunnen communiceren (Vernooy, 2006), omdat woorden de belangrijkste betekenisdragers zijn bij informatieverwerking en communicatie (Kienstra, 2003). Woordenschat is nodig om te kunnen begrijpen wat men hoort en leest (receptieve woordenschat) en om te kunnen spreken en schrijven (expressieve woordenschat). Woordenschatontwikkeling is de manier waarop het verwerven van woorden verloopt (Hart & Risley, 1995; Vernooy, 2003).

2.7.2 Deelvraag 2: Op welke manier moet vorm worden gegeven aan de woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?

Om de woordenschat van leerlingen effectief te kunnen stimuleren zijn vier zaken belangrijk (Vernooy, 2003): bewustwording van het feit dat woordenschat in alle vakken aandacht verdient, een brede aanpak, vlot leren lezen en methodes die voldoen aan de criteria om goed woordenschatonderwijs te geven. Er zijn meerdere factoren van invloed op de woordenschatontwikkeling: de leerkracht, de leerling zelf, de ouders en de leeromgeving (Vernooy, 2003).

2.7.3 Deelvraag 3: Welke vaardigheden heeft de leerkracht nodig om de woordenschat van leerlingen te vergroten?

Om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven beschrijven Baumann en Kame'enui (2004) vier componenten waar de leerkracht rekening mee dient te houden (zie figuur 2, pagina 11). De leerkracht dient een evenwichtige combinatie van expliciete instructie van woorden en een aanbod van strategieën om achter de betekenis van woorden te komen te hanteren (Stahl, 1999; Graves, 2006; Stahl & Nagy, 2006; Winters, 2009), zoals context, woordanalyse en illustraties. Hierbij is het belangrijk dat het nieuwe woord in de context wordt aangeboden (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003; Richek, 2005) en dat de leerlingen actief betrokken worden bij de les (Stahl, 1998; Blachowicz & Fisher, 2000; Richek, 2005). Daarnaast is het belangrijk dat de leerkracht zoveel mogelijk *taalgebruikssituaties* creëert, waarin leerlingen in aanraking komen met woorden (Carlisle, 2002; Vernooy, 2003).

2.7.4 Deelvraag 4: Welke vaardigheden heeft de leerling nodig om de woordenschat te vergroten?

Het door lezen verwerven van woordenschat is tien keer efficiënter dan de meest intensieve aanpakken van woordenschatinstructie (Vernooy, 2003), daardoor is zelfstandig lezen het belangrijkste middel voor woordenschatuitbreiding (Nagy, Anderson & Herman, 1987). Een vlotte

leesvaardigheid is hierbij van belang, zodat de focus kan worden gelegd op tekstbegrip (Chall, Jacobs & Baldwin, 1990; Walczyk & Griffith-Ross, 2007). Om een tekst goed te kunnen begrijpen dient de leerling de strategieën context, woordanalyse en illustraties te beheersen en te kunnen toepassen (Godthelp, 2002). Daarnaast dient de leerling te weten hoe een woordboek gebruikt dient te worden (Godthelp, 2002). Een grote betrokkenheid van de leerling bij woordenschatinstructie is belangrijk omdat leerlingen zo veel effectiever nieuwe woorden leren (Stahl, 1998; Blachowicz & Fisher, 2000; Vernooy, 2003; Richek, 2005; Graves, 2006; Winters, 2009).

2.7.5 Deelvraag 5: Welke rol speelt ouderbetrokkenheid in de woordenschatontwikkeling van leerlingen in het basisonderwijs?

De thuissituatie van de leerling heeft een groot effect op de woordenschat (Stahl, 1990; Hart & Risley, 1995). Communicatie is van groot belang (Stahl, 2005): kinderen tot 6 jaar leren voornamelijk woorden door interactie met volwassenen (Amiotte, 2006). De frequentie in communicatie en diversiteit van woordgebruik is leidend (Hart & Risley, 1995; Stahl, 2005), wat vaak afhankelijk is van de vooropleiding van ouders (Vernooy, 2003). Zie hiervoor figuur 5 op pagina 15.

Daarnaast kunnen ouders invloed uitoefenen door veel voor te lezen en met hun kind te praten over de inhoud van een boek (Kraaykamp, 2002; Vernooy, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006) en door kinderen te stimuleren om zelf veel te lezen (Kraaykamp, 2002; Snow, 2002; Vernooy, 2011). Een significant verschil kan al gemaakt worden als ouders per dag minstens 10 minuten voorlezen (Vernooy, 2011).

2.7.6 Deelvraag 6: Welke rol speelt de inrichting van de leeromgeving bij de woordenschatontwikkeling?

Door woordenschatonderwijs als apart vak op het rooster te zetten wordt hier structureel aandacht aan besteed, naast de taalmethode (Godthelp, 2002). Vernooy (2006;2011) geeft aan dat ook de hoeveelheid tijd die beschikbaar is om stil te lezen een grote invloed heeft op de woordenschatontwikkeling: hoe meer er gelezen wordt, hoe meer woorden er geleerd zullen worden (zie figuur 6, pagina 16). Een woordmuur stimuleert het actief leren van woorden daar het ervoor zorgt dat de leerlingen vaker in aanraking komen met het woord (Verhallen & Verhallen, 1994; Kiensta, 2003; Vernooy, 2003).

De onderzoeksvraag *Wat zegt de literatuur over woordenschatontwikkeling in het basisonderwijs?* zal in hoofdstuk 4 (*Resultaten van het onderzoek*) niet opnieuw beschreven worden, maar komt terug in hoofdstuk 5, waarin conclusies en aanbevelingen worden geschreven.

3. Opzet en verantwoording van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek uiteengezet en worden keuzes verantwoord. Allereerst zal in paragraaf 3.1 uiteengezet worden op welke manier er aan het onderzoek gewerkt is, waarna de doelgroep (paragraaf 3.2) en de instrumenten (paragraaf 3.3) toegelicht zullen worden. In paragraaf 3.4 wordt beschreven op welke manier er gezorgd is dat het onderzoek valide en betrouwbaar is. Vervolgens wordt het proces zeer beknopt beschreven (paragraaf 3.5) en wordt aangegeven op welke manier er over dit onderzoek gecommuniceerd is (paragraaf 3.6). Ten slotte wordt in paragraaf 3.7 een samenvatting van dit hoofdstuk gegeven.

3.1 Onderzoeksstrategie

De beantwoording van de onderzoeksvragen wordt gedaan door middel van een combinatie tussen een survey-onderzoek en een actieonderzoek. Binnen het survey-onderzoek (Harinck, 2010) wil de onderzoeker weten hoe de ondervraagden denken over het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool. Dit gebeurt door middel van gestructureerde vragenlijsten en semi-gestructureerde interviews (Harinck, 2010). Het actieonderzoek is gericht op het handelen van de leerkracht met een groep leerlingen op klassenniveau. Hierbij verzamelt de onderzoeker gegevens over aspecten van dit handelen, waarna reflectie volgt (Harinck, 2010). Dit wordt gedaan door semi-gestructureerde observaties en gestructureerde checklists (Harinck, 2010). De huidige situatie rondom het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool zal worden vergeleken met wat de literatuur over woordenschatonderwijs zegt. Hieruit worden conclusies getrokken die zullen leiden tot een advies met betrekking tot het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool.

3.2 Doelgroepen

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van het woordenschatonderwijs op school wordt er onderzoek gedaan onder verschillende onderzoeksgroepen binnen de school. In figuur 7 wordt aangegeven welke onderzoeksgroepen er betrokken zijn bij het onderzoek.

Leerlingen	
Leerlingen groep 5/6	17 personen (N=17)
Leerlingen groep 7/8	17 personen (N=14)
Ouders	
Vader of moeder van één of meerdere leerlingen. Er zijn 35 gezinnen op school.	35 personen (N=28)
Collega's	
Onderwijsgevend personeel	6 personen* (N=6)
Onderwijs ondersteunend personeel (directeur en IB'er)	2 personen (N=2)
* Het aantal ondervraagde personen is in totaal 6, inclusief de onderzoeker zelf.	

Figuur 7. Overzicht van het aantal betrokken personen binnen het onderzoek

Het aantal personen dat is weergegeven, is het aantal dat benaderd is voor het onderzoek. Vervolgens is het aantal respondenten weergegeven als N=...

De Ds. Joh. v.d. Wendeschool is een kleine school. Het team bestaat uit slechts 8 personen. Hiervan zijn 6 mensen onderwijsgevend personeel: 4 werken er in de onderbouw, 2 werken er in de bovenbouw. De onderzoeker werkt in de bovenbouw. Om de situatie rond het woordenschatonderwijs zo helder mogelijk in kaart te brengen heeft de onderzoeker zelf ook deelgenomen aan het invullen van de vragenlijst en de checklist. De onderzoeker is zich ervan bewust dat zij dit mogelijk met een gekleurde bril heeft ingevuld, wat gevolgen kan hebben voor de uitkomsten van het onderzoek.

3.3 Instrumenten

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen en daarbij behorende deelvragen zijn verschillende instrumenten en waarnemingsmethodes ingezet. Er is gebruik gemaakt van de drie hoofdvormen van waarnemen (Harinck, 2010), te weten: bevragen, observeren en lezen. Allereerst heeft er een uitgebreide literatuurstudie plaatsgevonden om antwoord te kunnen geven op de eerste onderzoeksvraag. De resultaten van deze literatuurstudie zijn weergegeven in hoofdstuk 2. Om een antwoord te kunnen geven op de tweede en derde onderzoeksvraag zijn er diverse instrumenten uitgezet. Een overzicht van deze instrumenten wordt gegeven in figuur 8. Hierbij wordt tevens beschreven wat de instrumenten precies gemeten hebben. De instrumenten zijn opgenomen in de bijlagen, respectievelijk bijlage 1 t/m 7 (opgenomen in de volgorde zoals weergegeven in figuur 8).

Instrument	Voor wie?	Wat meet het?
Vragenlijst		
	Ouders	Mening van ouders over lezen en voorlezen Mate waarin thuis gecommuniceerd wordt met het kind Mate waarin het kind thuis leest en voorgelezen wordt
	Leerlingen groep 5 t/m 8	Ervaringen rond woordenschatonderwijs Mening van de leerling over woordenschatlessen, lezen en voorlezen Mate waarin er in de klas gelezen en voorgelezen wordt Mate waarin er in de klas aan taalactiviteiten gedaan wordt Manier waarop woordenschatonderwijs gegeven wordt Vaardigheden die de leerling beheerst mbt woordenschat
	Leerkrachten	Ervaringen rond woordenschatonderwijs Mening van de leerkracht over woordenschatlessen, lezen en voorlezen Mate waarin er in de klas gelezen en voorgelezen wordt Mate waarin er in de klas aan taalactiviteiten gedaan wordt Vaardigheden die de leerkracht aanbiedt mbt woordenschat
	Ondersteunend personeel	Mening over woordenschatlessen, lezen en voorlezen
Checklist		
	Onderwijsomgeving groep 1 t/m 8	Mate waarin de onderwijsomgeving het aanleren van nieuwe woorden ondersteunt en stimuleert
Observatieschema		
	Leerkrachten/ leerlingen groep 1 t/m 4	Manier waarop woordenschatonderwijs gegeven wordt Vaardigheden die de leerlingen laten zien mbt woordenschat Mate waarin de onderwijsomgeving gebruikt wordt om nieuwe woorden aan te leren
Interviewschema		
	Leerkrachten	Ervaringen rond woordenschatonderwijs Mening van de leerkracht over woordenschatonderwijs, leerling-vaardigheden en de rol van ouders

Figuur 8. Overzicht van afgenomen instrumenten

De instrumenten die zijn ingezet voor dit onderzoek zijn door de onderzoeker zelf ontwikkeld, omdat er geen bestaande instrumenten zijn die nauwkeurig aansluiten bij wat de onderzoeker te weten wil komen. Wel is er voor de ontwikkeling van de instrumenten gebruik gemaakt van literatuur en bestaande checklists. Hoofdleidraad zijn de vier componenten van Graves, zie hiervoor hoofdstuk 2, paragraaf 2.3, omdat hier alle aspecten van woordenschatonderwijs in naar voren komen. In de

literatuurlijst is onder een speciaal kopje vermeld welke bronnen gebruikt zijn bij de ontwikkeling van instrumenten. Bij het ontwerpen van de instrumenten is rekening gehouden met de *aandachtspunten voor instrumenten* zoals Harinck (2010) die beschrijft in zijn boek *Basisprincipes Praktijkonderzoek*, zoals de validiteit, het stellen van eenduidige vragen en de aandacht voor de lengte van een vragenlijst. Daarnaast is getracht de instrumenten zo te ontwerpen dat bij zowel ouders, leerkrachten als leerlingen dezelfde informatie gemeten wordt. Hierbij is uiteraard rekening gehouden met het niveau van de doelgroep.

3.4 Triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit

Om een zo compleet mogelijk beeld van het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool te krijgen wordt dit vanuit verschillende invalshoeken belicht. Er wordt triangulatie toegepast door zowel van ouders, leerlingen als leerkrachten gegevens te verzamelen (Harinck, 2010). Daarnaast worden er verschillende typen instrumenten afgenomen, waarbij meerdere instrumenten hetzelfde gegeven proberen te meten (zie figuur 8). Met *betrouwbaarheid* wordt aangeduid dat indien een instrument nogmaals zal worden afgenomen, het zelfde resultaat zal worden bereikt (Harinck, 2010). De vragenlijsten en interviews zullen, indien deze herhaaldelijk worden afgenomen, een zelfde beeld laten zien. De onderzoeker is zich er echter van bewust dat de resultaten van de tijdens observaties ingevulde checklists afkomstig zijn van een momentopname. De gegevens uit dit instrument zouden een volgende dag heel anders kunnen uitpakken. Met *validiteit* wordt aangeduid dat het beeld wat gegeven wordt door het instrument daadwerkelijk overeenkomt met de realiteit (Harinck, 2010). Het is niet precies na te gaan of ouders, leerlingen en leerkrachten de vragenlijsten naar eerlijkheid hebben ingevuld of dat de les, zoals die tijdens de observatie wordt gegeven, een weergave is van hoe de lessen doorgaans gegeven worden. Door triangulatie toe te passen, kan dit echter deels worden ondervangen. De onderzoeker is zich ervan bewust dat het niet uitgesloten kan worden dat er gegevens onjuist zijn.

3.5 Proces

Naar aanleiding van de onderzoeksvragen is een uitgebreide literatuurstudie gedaan. Aan de hand van de punten die uit deze studie naar voren kwamen zijn diverse instrumenten ontworpen. In eerste instantie is het de bedoeling geweest om bij de leerlingen van de groepen 3 tot en met 8 een vragenlijst af te nemen. Bij afname in groep 3 en 4 bleek echter dat de vraagstelling niet geschikt was voor deze leerlingen. Om de vragen te kunnen vergelijken is ervoor gekozen geen andere vragenlijst te bedenken, maar de leerlingen te observeren middels een observatieschema. Nadat alle gegevens verzameld zijn, zijn de resultaten op een rijtje gezet (hoofdstuk 4). Vervolgens zijn een conclusie en aanbevelingen geschreven.

3.6 Communicatie

De opzet van het onderzoek is gepresenteerd aan de directie. Na goedkeuring zijn de plannen gecommuniceerd naar het team, door middel van een bijdrage in de vergadering. Het team is middels dit soort bijdragen op de hoogte gehouden van de voortgang van het onderzoek. Bij het uitzetten van de vragenlijsten aan ouders en leerkrachten is een begeleidende, schriftelijke, introductie meegestuurd. Bij de vragenlijsten voor de leerlingen heeft deze introductie mondeling plaatsgevonden. Voor de observaties, checklisten en interviews zijn mondelinge afspraken gemaakt, waarna een bevestiging per mail is uitgegaan. Na afronding van het onderzoek zullen de resultaten in het team worden gepresenteerd tijdens een vergadering.

4. Resultaten van het onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek, uitgevoerd zoals beschreven in hoofdstuk 3, beschreven. In paragraaf 4.1 worden de resultaten behorend bij onderzoeksvraag 2, per deelvraag weergegeven. Vervolgens wordt dit gedaan voor de resultaten behorend bij onderzoeksvraag 3 (paragraaf 4.2). Bij deze onderzoeksvraag zullen niet alle deelvragen volledig beantwoord kunnen worden omdat daarvoor conclusies getrokken moeten worden, slechts de informatie die door middel van de eerder genoemde instrumenten is verzameld wordt weergegeven. In paragraaf 4.3 volgt een korte samenvatting.

4.1 Resultaten onderzoeksvraag 2

Onderzoeksvraag 2 luidt als volgt: *Op welke wijze wordt invulling gegeven aan de woordenschatontwikkeling op de Ds. Johan van de Wendeschool?* Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag zijn verschillende gegevens verzameld. Deze worden in deze paragraaf per deelvraag weergegeven, waardoor de onderzoeksvraag beantwoord wordt.

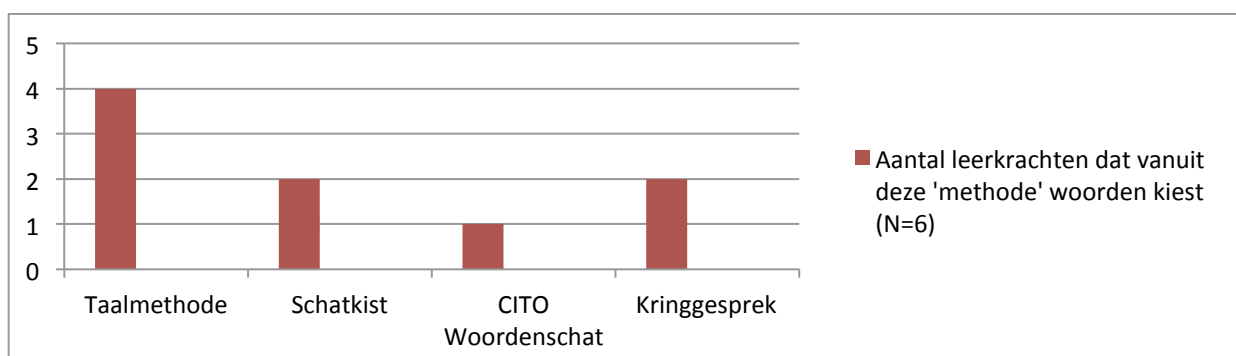
4.1.1 Deelvraag 7: Welk leerkrachtgedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen?

Het leerkrachtgedrag met betrekking tot woordenschat is onder te verdelen in verschillende componenten, te weten: aanleren van nieuwe woorden, het aanleren van strategieën om zelfstandig nieuwe woorden te leren, woordbewustzijn stimuleren en lezen (Baumann & Kame'enui, 2004). Omwille van de leesbaarheid zijn de resultaten behorende bij deelvraag 7 ook op deze manier ingedeeld.

Aanleren van nieuwe woorden

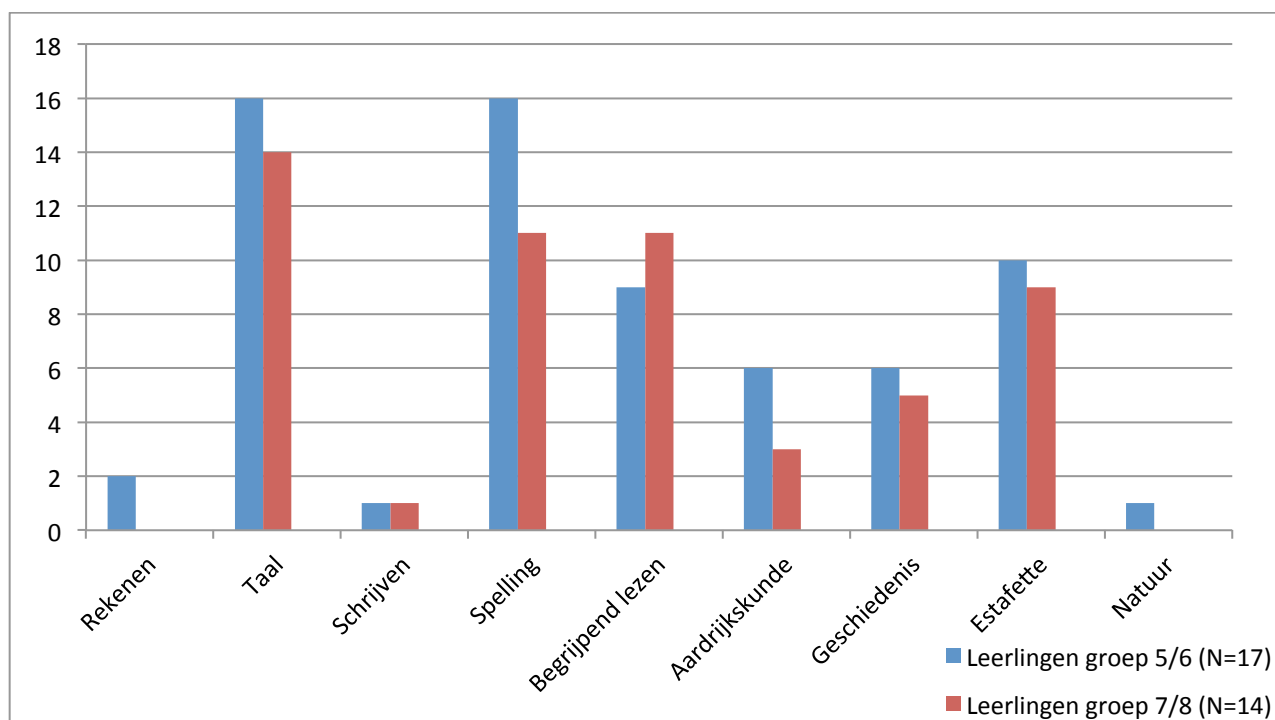
Allereerst is aan de leerlingen van groep 5 tot en met 8 gevraagd of hun leerkracht wel eens woorden gebruikt die zij niet begrijpen (bijlage 2, vraag 8). 31 leerlingen gaven een antwoord op deze vraag. 6% van hen geeft aan dat dit vaak gebeurt. 78% geeft aan dat dit soms gebeurt en 16% geeft aan dat dit niet gebeurt.

Er is aan de leerkrachten de vraag gesteld op welke manier zij bepalen welke woorden er door hen worden aangeleerd (bijlage 3, vraag 9). Hierbij mochten ze meerdere mogelijkheden aankruisen. 6 leerkrachten hebben deze vraag ingevuld. De resultaten hiervan zijn weergegeven in figuur 9.

Figuur 9. Hoe bepaalt de leerkracht welke woorden er worden aangeleerd?

Aan de leerlingen van groep 5 tot en met 8 werd gevraagd bij welke lessen de juf of meester nieuwe woorden aanleert (bijlage 2, vraag 10). Hierbij mochten ze meerdere mogelijkheden aankruisen. 31 leerlingen hebben deze vraag ingevuld, 17 leerlingen van groep 5/6, 14 leerlingen van groep 7/8. De resultaten zijn weergegeven in figuur 10.

Figuur 10. Bij welke les leert de leerkracht de betekenis van nieuwe woorden aan?

Door middel van een open vraag werd aan de leerkrachten gevraagd op welke manier zij een nieuw woord aanleren (bijlage 3, vraag 10). 6 leerkrachten hebben deze vraag ingevuld. In figuur 11 worden de antwoorden op deze vraag beknopt weergegeven.

Manier waarop leerkrachten op de Ds. Johan van de Wendschool een nieuw woord aanleren	
Leerkracht 1	Ik gebruik hierbij het verhaal van Schatkist
Leerkracht 2	Via de taalmethode en het hierbij horende woordenschatboek en taalquiz. Hierbij herhaal ik veel. Of door een woord uit te leggen, voorbeeld te noemen. Woordenschatboek: leerlingen kiezen zelf 2 woorden uit de methode. Ze beschrijven de betekenis en maken er een tekening bij. Taalquiz: we bespreken de woorden uit de methode. Ik geef een omschrijving, de leerlingen raden om welk woord het gaat en andersom.
Leerkracht 3	Ik laat de leerlingen zelf de betekenis uitleggen, gebruik het woord meerdere keren en laat het in de les terugkomen.
Leerkracht 4	Ik laat de kinderen het woord uibeelden, of laat het hen woordelijk uitleggen. Ik geef een beschrijving, de kinderen raden het woord wat erbij hoort.
Leerkracht 5	Op een kaartje schrijven, erover praten, in een zin aanbieden, kaartje in een doosje, af en toe kaartjes uit het doosje trekken en dan bespreken of we nog weten wat het betekent (dat laatste doe ik zelden).
Leerkracht 6	Een, voor de kinderen, onbekend woord stoppen we in een woordenschatdoosje. In de kring herhalen we de betekenis van die woorden. Als we het woord kennen dan kan het uit het doosje. In de taalmethode worden ook opdrachten aangeboden om woorden te leren en te herhalen.

Figuur 11. Op welke manier leert de leerkracht een nieuw woord aan?

Ook tijdens de observaties in de groepen 1/2 en 3/4 is bekeken op welke manier de leerkracht een nieuw woord aanleert (bijlage 6, vraag 6 t/m 11). In figuur 12 wordt beknopt weergegeven op welke manier dit door de leerkracht gedaan is tijdens het observatiemoment. De complete verslagen van beide observaties zijn opgenomen als bijlage 8 en 9.

Manier waarop de leerkracht een nieuw woord aanleert tijdens observatiemoment

Groep 1/2

27 juni 2013

De leerkracht gebruikt de digibordsoftware van Schatkist. Vanuit een eerder verteld prentenboek worden platen laten zien. Kinderen herkennen deze vanuit het prentenboek. Binnen de plaat zijn verschillende foto's verstopt met nieuwe woorden. De leerkracht vraagt aan de leerlingen welk woord bij de foto hoort. Daarnaast vraagt ze soms om nadere uitleg. Er is een duidelijke verbinding met de eigen leefwereld van de kinderen (bijlage 8, vraag 10), ook wordt de relatie tot andere woorden uitgelegd (bijlage 8, vraag 11).

Groep ¾

27 juni 2013

De leerkracht bespreekt 12 woorden uit het woordenschatdoosje (zie voor toelichting bijlage 9). Er worden losse woorden aangeboden, zonder context. Soms biedt de leerkracht een context aan door het woord in een zin te zetten (bij 3 van de 12 woorden). De betekenis wordt zichtbaar gemaakt door woordelijke uitleg. De leerlingen leggen in eigen woorden uit wat het woord betekent, waarbij de woorden soms in een andere zin worden toegepast (3 van de 12 woorden). Bij een aantal woorden wordt de relatie tot andere woorden uitgelegd (2 van de 12 woorden).

Figuur 12. Op welke manier leert de leerkracht een nieuw woord aan tijdens het observatiemoment?

Op de vraag of de leerlingen kort kunnen aangeven hoe hun leerkracht nieuwe woorden uitlegt hebben 30 leerlingen een antwoord gegeven, 1 leerling heeft de vraag niet ingevuld. De vraag die aan de leerlingen gesteld was, is een open vraag. De antwoorden die de leerlingen hebben gegeven zijn geclusterd en weergegeven in figuur 13.

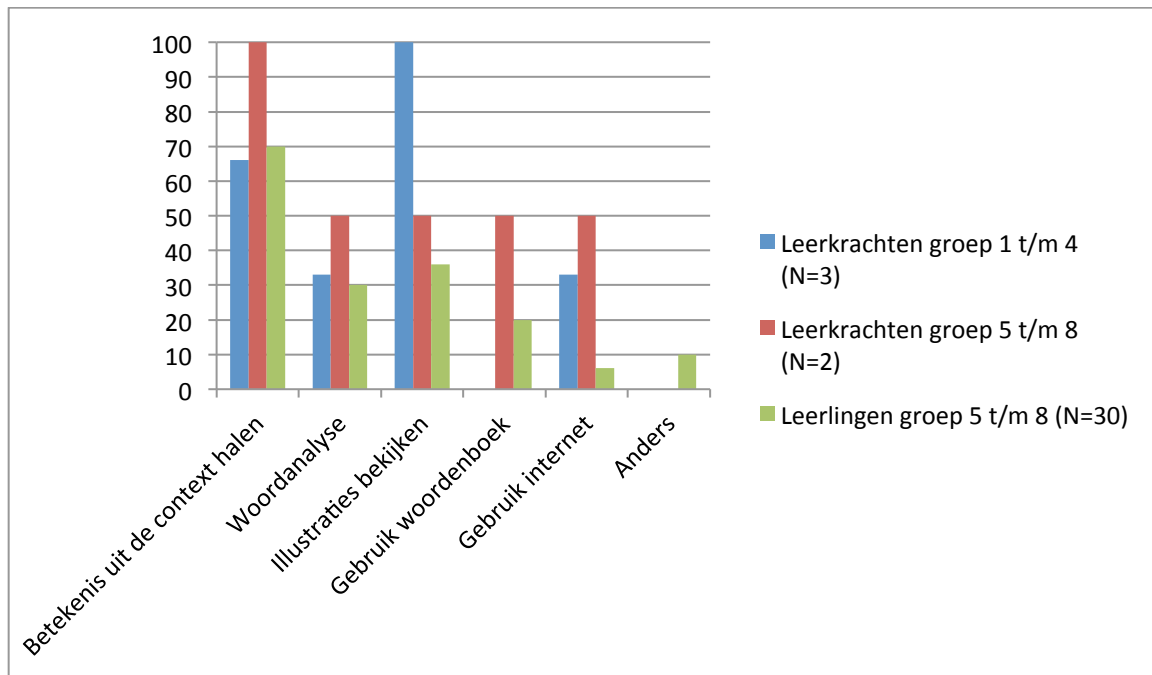

Figuur 13. Op welke manier leert de leerkracht een nieuw woord aan volgens de leerlingen van groep 5 t/m 8?

Het aanleren van strategieën om zelfstandig nieuwe woorden te leren

Aan de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool is gevraagd of zij de leerlingen strategieën aanleren om achter de betekenis van een woord te kunnen komen. 5 van hen geven aan dat zij dit doen. 1 persoon geeft aan dit niet te doen.

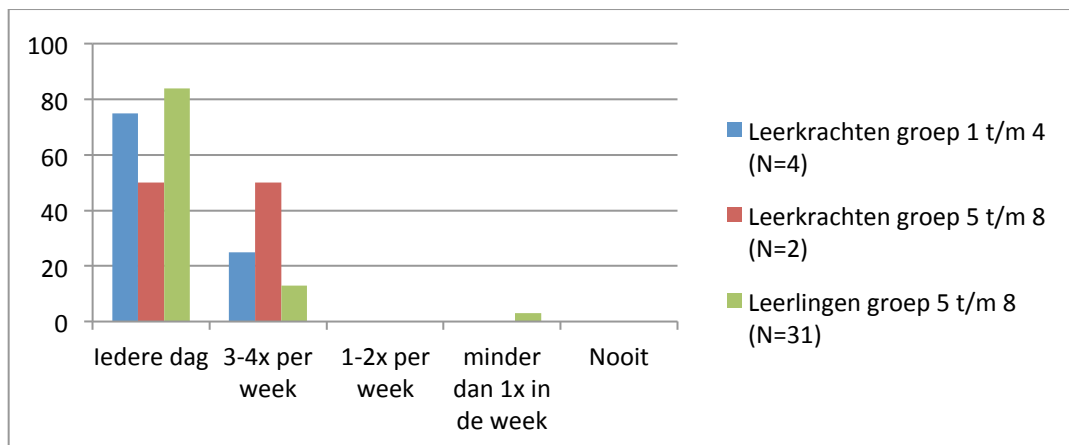
Daarnaast is gevraagd welke strategieën worden aangeleerd (bijlage 3, vraag 12). Ook aan de leerlingen van groep 5 tot en met 8 is gevraagd welke strategieën hen worden aangeleerd (bijlage 2, vraag 12). Van de 31 leerlingen hebben 30 leerlingen de vraag ingevuld. In figuur 14 worden de resultaten naast elkaar weergegeven. Hierbij zijn de leerkrachten van groep 5 tot en met 8 apart gehouden van de andere collega's, zodat een eerlijke vergelijking kan worden gemaakt.

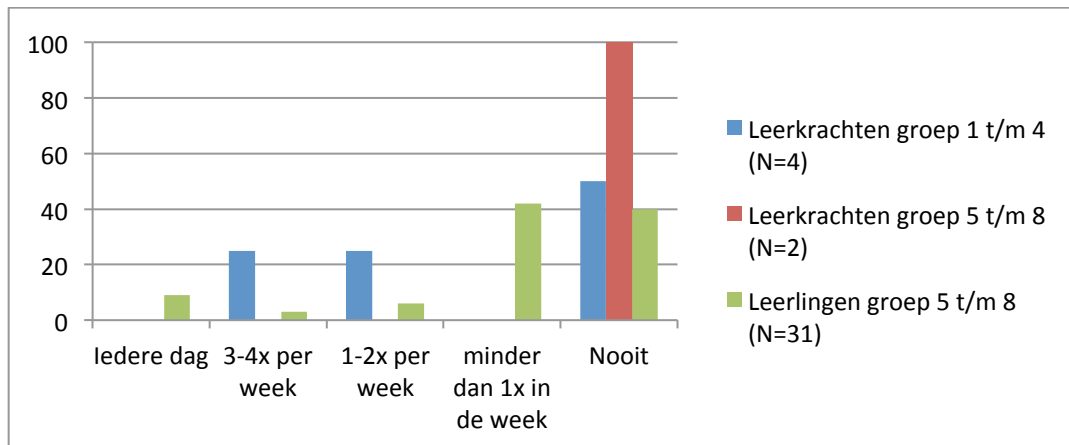
Figuur 14. Welke strategieën worden aangeleerd door de leerkracht? Weergave in percentages.

Woordbewustzijn stimuleren

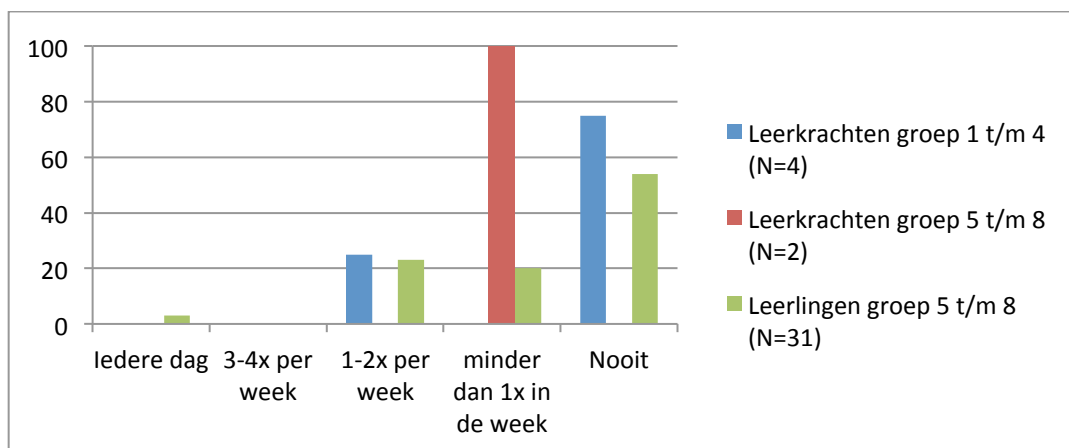
Er is zowel aan de leerkrachten (bijlage 3, vragen 15 t/m 20) als aan de leerlingen (bijlage 2, vragen 15 t/m 19) gevraagd welke taalactiviteiten er in de klas plaatsvinden. Er is onderscheid gemaakt tussen verschillende taalactiviteiten, te weten: zingen van liederen (figuur 15), opzeggen van versjes (figuur 16), spelen van woordspelletjes (figuur 17) en het houden van kringgesprekken (figuur 18). De vragen zijn ingevuld door 6 leerkrachten en 31 leerlingen. Bij de weergave is opnieuw onderscheid gemaakt tussen de groepen 1 tot en met 4 en 5 tot en met 8.

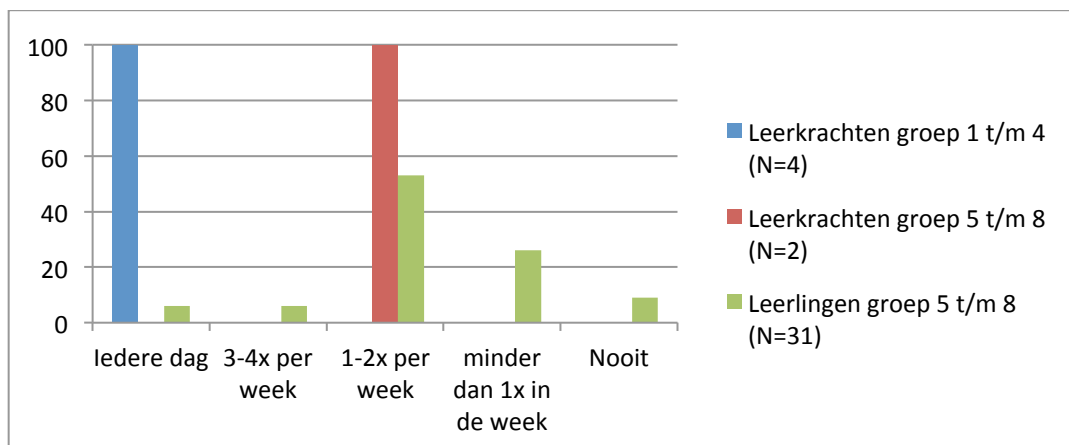
Figuur 15. Mate waarin er liederen in de klas worden gezongen, weergave in percentages.

Figuur 16. *Mate waarin er versjes worden opgezegd in de klas, weergave in percentages.*

Figuur 17. *Mate waarin er woordspelletjes worden gedaan in de klas, weergave in percentages.*

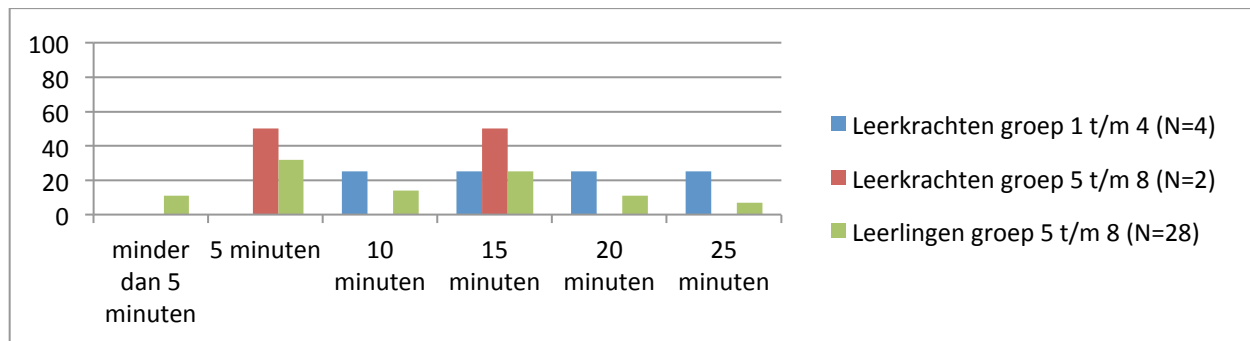

Figuur 18. *Mate waarin er kringgesprekken worden gehouden in de klas, weergave in percentages.*

Lezen

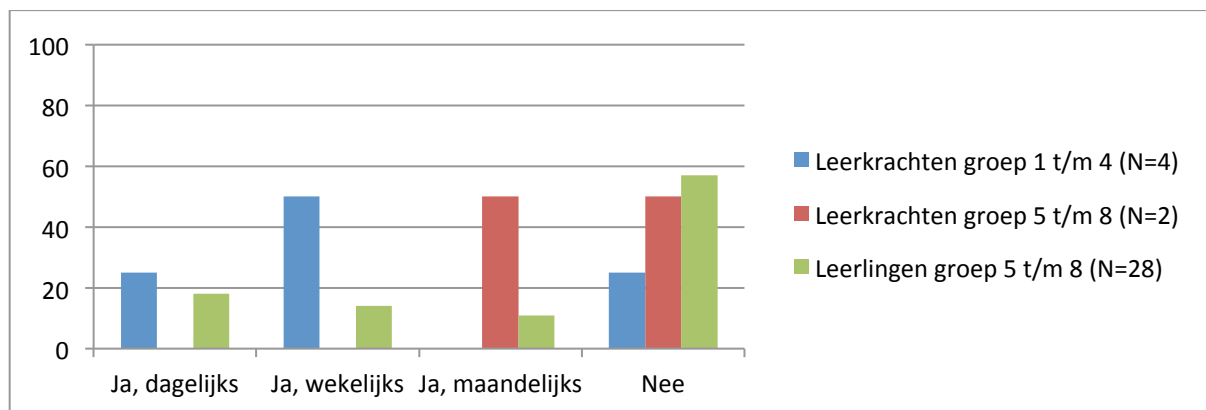
Aan de leerkrachten is gevraagd of zij aan hun leerlingen voorlezen (bijlage 3, vraag 22). Alle 6 leerkrachten beantwoordden deze vraag met 'ja'. De leerlingen van groep 5 tot en met 8 kregen dezelfde vraag voorgeschied (bijlage 2, vraag 21). Van de 31 leerlingen beantwoordden 27 leerlingen de vraag met 'ja'. 2 leerlingen antwoordden 'nee' en 2 leerlingen vulden de vraag niet in. Ook werd gevraagd hoeveel tijd per dag er besteed wordt aan het voorlezen (bijlage 2, vraag 22; bijlage 3, vraag 23). De antwoorden op deze vraag zijn weergegeven in figuur 19. Volgens de

leerkrachten wordt er gemiddeld 15 minuten voorgelezen, leerlingen stellen het gemiddelde op 11 minuten.

Figuur 19. Hoeveel tijd per dag leest de leerkracht gemiddeld voor? Weergave in percentages.

Er is ook gevraagd of de leerkrachten de inhoud van het boek ook met de leerlingen bespreken en wat de frequentie daarvan is (bijlage 2, vraag 23; bijlage 3, vraag 24). De resultaten zijn weergegeven in figuur 20.

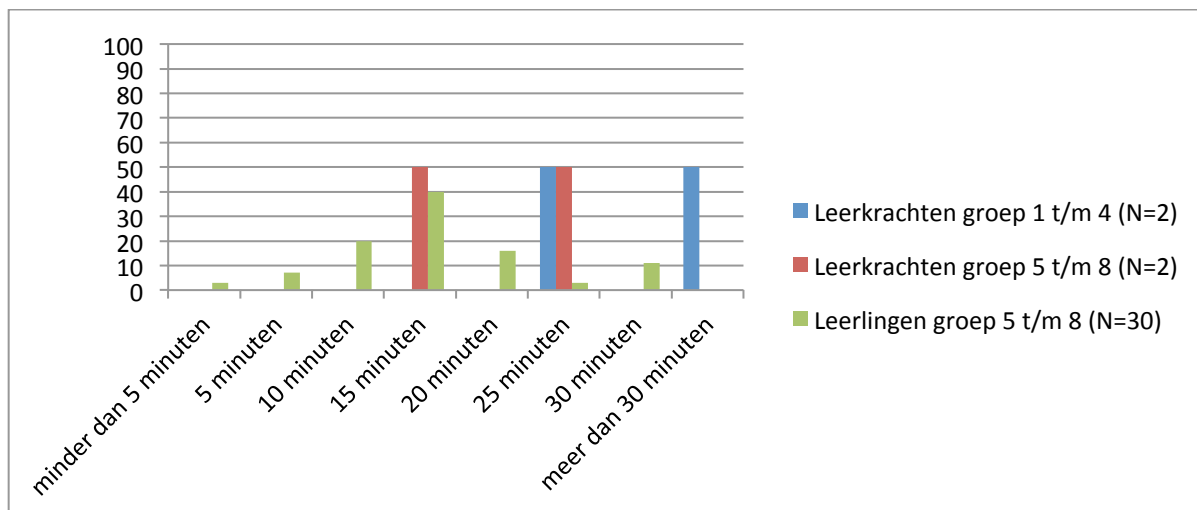
Figuur 20. Bespreekt de leerkracht de inhoud van het voorleesboek met de leerlingen? Weergave in percentages.

4.1.2 Deelvraag 8: Welk leerlinggedrag is te onderscheiden met betrekking tot het vergroten van de woordenschat?

In hoofdstuk 2 zijn verschillende aspecten van leerlinggedrag benoemd. De onderzoeker heeft naar deze aspecten onderzoek gedaan. De resultaten worden hieronder weergegeven. Omwille van de leesbaarheid zijn de resultaten geclusterd per aspect, te weten: zelfstandig lezen, toepassen van strategieën, gebruik woordenboek en betrokkenheid.

Zelfstandig lezen

Allereerst is er aan de leerkrachten en leerlingen gevraagd of er stil gelezen wordt in de klas (bijlage 2, vraag 24; bijlage 3, vraag 25). Van de 6 leerkrachten beantwoordden 5 leerkrachten de vraag met 'ja' en 1 leerkracht de vraag met 'nee'. Van de 31 leerlingen beantwoordden 29 leerlingen de vraag met 'ja', 1 met 'nee' en 1 leerling vulde de vraag niet in. Ook werd gevraagd hoeveel tijd er gemiddeld besteed wordt aan het stil lezen in de klas (bijlage 2, vraag 26; bijlage 3, vraag 27). 4 leerkrachten en 30 leerlingen vulden de vraag in. De resultaten zijn weergegeven in figuur 21. De leerkrachten geven aan dat de leerlingen gemiddeld 23 minuten per dag lezen, volgens de leerlingen is dit gemiddeld 15 minuten per dag.

Figuur 21. Hoeveel tijd wordt er per dag besteed aan stil lezen? Weergave in percentages.

Toepassen van strategieën

Aan de leerlingen van groep 5 tot en met 8 is gevraagd welke strategieën zij gebruiken als zij een woord in de tekst niet kennen (bijlage 2, vraag 11). 31 leerlingen vulden de vraag in. De resultaten zijn weergegeven in figuur 22.

	vaak	soms	nooit
Betekenis uit de context halen	26%	45%	29%
Woordanalyse	16%	29%	55%
Illustraties bekijken	22%	62%	16%
Gebruik woordenboek	3%	22%	75%
Gebruik internet	3%	26%	71%
Gok wagen	16%	68%	16%
Vragen aan meester of juf	55%	42%	3%

Figuur 22. Welke strategieën gebruiken de leerlingen het meest? N=31

Daarnaast waren er 2 leerlingen die zelf nog een andere strategie aangaven: 1 leerling weet het meestal zelf wel, de ander vraagt het soms ook nog aan een andere meester of juf als de eigen leerkracht het niet weet.

Gebruik woordenboek

Er is aan de leerlingen gevraagd of zij weten hoe ze een woordenboek moeten gebruiken (bijlage 2, vraag 13). Van de 31 leerlingen gaven 29 leerlingen een antwoord op de vraag. 25 leerlingen antwoordden met 'ja', 4 leerlingen antwoordden met 'nee'. Ook aan de leerkrachten werd gevraagd of de leerlingen weten hoe zij een woordenboek moeten gebruiken (bijlage 3, vraag 13). Van de 6 leerkrachten gaven 5 leerkrachten een antwoord op de vraag. 1 leerkracht antwoordde met 'ja, de meeste leerlingen', 1 leerkracht kruiste 'ja, een enkeling' aan en 3 leerkrachten gaven 'nee' als antwoord, waarbij 2 aangaven dat dit ook niet van toepassing is. 63% van de leerlingen denkt dat het belangrijk is om te weten hoe je een woordenboek gebruikt (bijlage 2, vraag 14).

Betrokkenheid

Tijdens de observaties in de groepen 1/2 en 3/4 is gekeken naar de betrokkenheid van de leerlingen (bijlage 6, vraag 3). Hieruit komt naar voren dat de leerlingen betrokken zijn: er is oogcontact tussen de leerkracht en de leerlingen en de leerlingen reageren op vragen van de leerkracht en opmerkingen van andere leerlingen (zie bijlage 8 en 9 voor het complete verslag).

4.1.3 Deelvraag 9: Welke rol spelen de ouders in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen?

De rol van ouders kan in verschillende aspecten worden opgedeeld, te weten: de vooropleiding van de ouders, de communicatie, voorlezen en kinderen zelfstandig laten lezen. Per aspect worden de resultaten geclusterd weergegeven. Er is een vragenlijst uitgegaan naar alle gezinnen op school. 28 gezinnen hebben gereageerd. 20 vragenlijsten zijn door moeder ingevuld, 3 door vader en van 5 vragenlijsten is dit onbekend. De vragenlijsten zijn per leerling ingevuld. Voor 55 leerlingen is er een vragenlijst door ouders ingevuld. De school omvat in totaal 66 leerlingen.

Tijdens het interview is aan de leerkrachten gevraagd welke rol ouders volgens hen spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen (bijlage 7, vraag 10). De antwoorden die zij hierop gaven, zijn beknopt weergegeven in figuur 23. Er zijn twee interviews gehouden waaraan respectievelijk 2 en 3 collega's hebben deelgenomen. Verslagen van de hele interviews zijn te vinden in de bijlage (bijlage 10).

Invloed van ouders op de woordenschatontwikkeling van leerlingen, volgens leerkrachten	
Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> - Gesprekken met leerlingen - Leerlingen betrekken bij alledaagse handelingen, bijvoorbeeld boodschappen doen - Kinderen meenemen, van de boerderij af. - Keuze om kinderen naar de peuterspeelzaal te sturen
Taal	<ul style="list-style-type: none"> - Dat er veel woorden te vinden zijn, zoals boeken, kranten, enz. - Kinderen veel laten lezen - Kinderen betrekken bij geschreven taal, bijvoorbeeld een kaartje sturen naar een familielid.

Figuur 23. De invloed van ouders op de woordenschatontwikkeling, volgens de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool

Vooropleiding

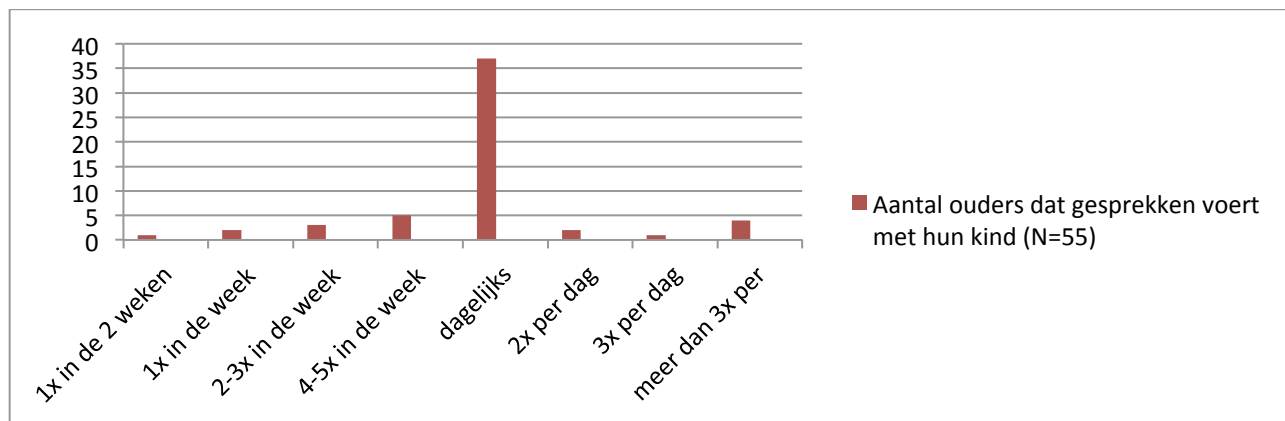
Aan de ouders is gevraagd of zij wilden aangeven wat hun hoogst afgeronde vooropleiding en de hoogst afgeronde vooropleiding van hun partner was (bijlage 1, vraag 1 en 2). Van 55 ouders is bekend welke hoogste vooropleiding zij hebben afgerond. Van 1 ouder is dit niet ingevuld. Figuur 24 geeft een indeling van de vooropleidingen weer, gebaseerd op het Nationaal Kompas Volksgezondheid (RIVM, 2013).

Opleidingsniveau	Aantal personen	Percentage
Laag	4	7%
Basisonderwijs	-	0%
Lager beroepsonderwijs	2	3.5 %
Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs	2	3.5 %
Middelbaar voortgezet onderwijs	-	0%
Midden	34	60%
Middelbaar beroepsonderwijs	29	52%
Hoger voortgezet onderwijs	5	8%
Hoog	17	31%
Hoger beroepsonderwijs	17	31%
Wetenschappelijk onderwijs	-	0%
Onbekend	1	2%

Figuur 24. Opleidingsniveau ouders Ds. Johan van de Wendeschool (hoogst afgeronde opleiding)

Communicatie

Er is gevraagd aan de ouders of zij per kind willen aangeven of zij één-op-één gesprekken voeren met hun kind en hoe vaak dit is (bijlage 1, vraag 7 en 8). De ouders geven aan dat zij met alle kinderen één-op-één gesprekken voeren. In figuur 25 is te zien hoe vaak er gesprekken worden gevoerd. De meeste gesprekken worden voor het slapen gaan gevoerd (39x), gevolgd door in de avond (19x), tijdens het avondeten (14x) en na schooltijd (14x).

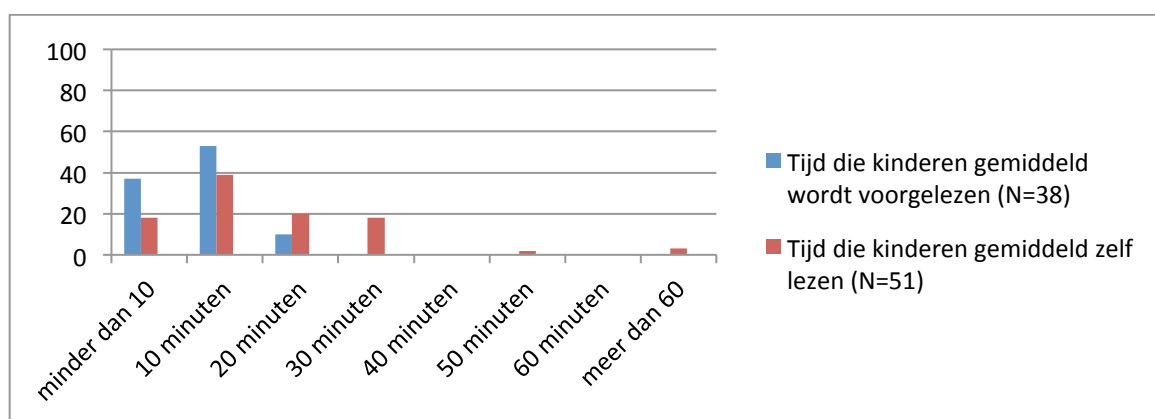

Figuur 25. Frequentie van de één-op-één gesprekken tussen ouder en kind.

Op de vraag aan ouders of hun kind ook actief deelneemt in gesprekken met andere volwassenen (bijlage 1, vraag 10 en 11) geven de ouders aan dat 49 kinderen dit doen en dat 6 kinderen dit niet doen. Kinderen nemen het meest deel aan gesprekken als er bezoek is of als zij op visite gaan (37x), gevolgd door gesprekken aan de telefoon (17x) en tijdens de maaltijd (13x).

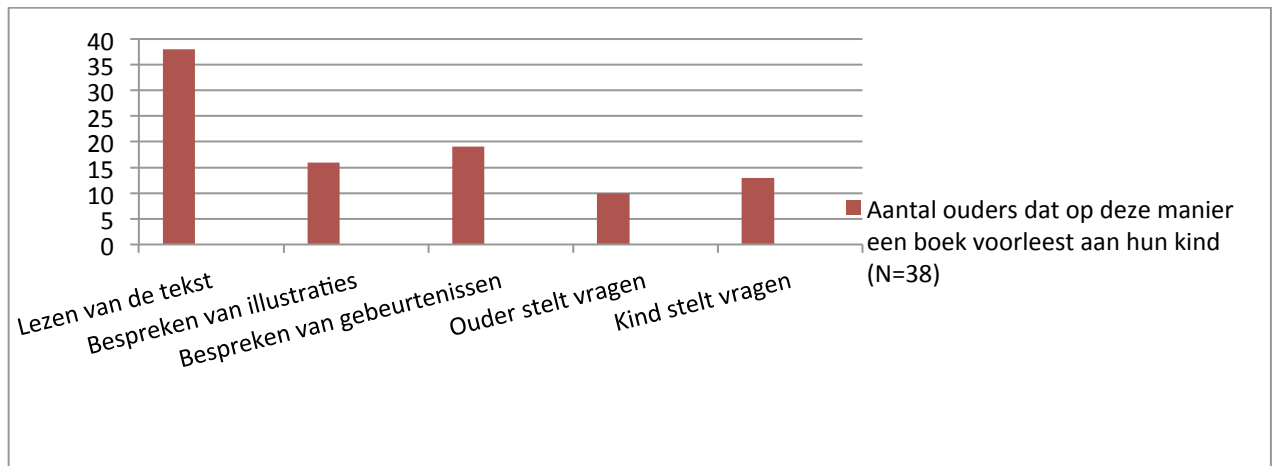
Voorlezen

Aan de ouders is gevraagd of zij hun kind voorlezen (bijlage 1, vraag 11 t/m 14). 38 van de 55 kinderen worden voorgelezen door hun ouders, 17 kinderen worden niet voorgelezen. Het gaat hierbij om kinderen uit groep 3/4 (1x), groep 5/6 (6x) en groep 7/8 (10x). Ook is gevraagd hoeveel tijd per dag de kinderen gemiddeld voorgelezen worden, de resultaten hiervan zijn te zien in figuur 26. Alles bij elkaar genomen wordt er gemiddeld 9 minuten per dag voorgelezen door ouders.

Figuur 26. Tijd die thuis gemiddeld per dag besteed wordt aan voorlezen en zelfstandig lezen. Weergave in percentages.

Op de vraag 'Op welke manier leest u een boek voor?' (bijlage 1, vraag 14) konden de ouders meerdere antwoorden aangeven. De resultaten hiervan zijn weergegeven in figuur 27. Tevens werd gevraagd of ouders hetzelfde boek vaker voorlezen (bijlage 1, vraag 13). Er werd 16 keer met 'ja' geantwoord en 22 keer met 'nee'.

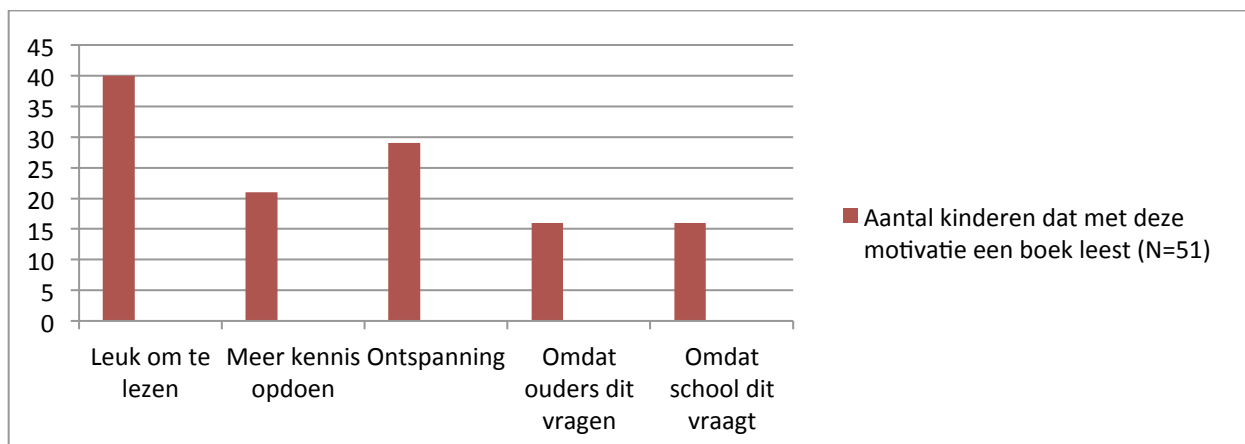
Figuur 27. Manier waarop ouders een boek voorlezen aan hun kind.

Kinderen zelfstandig laten lezen

Op de vraag of hun kinderen thuis zelf lezen (bijlage 1, vraag 15) geven ouders aan dat 51 kinderen thuis zelf lezen en dat 4 kinderen dat niet doen. Bij de 51 kinderen zijn ook een aantal kinderen (ten minste 4) die nog niet kunnen lezen, maar wel boeken pakken en die bekijken.

Daarnaast is er gevraagd hoeveel tijd de kinderen besteden aan zelfstandig lezen (bijlage 1, vraag 16). De resultaten zijn weergegeven in figuur 26, pagina 29. Gemiddeld komt dit neer op 17 minuten per dag. De meeste kinderen lezen thuis leesboeken (38x), gevolgd door stripboeken (31x), tijdschriften (23x), prentenboeken (15x), informatieve boeken (13x) en kranten (4x).

Op de vraag met welke motivatie hun kinderen een boek lezen (bijlage 1, vraag 18) konden ouders meerdere mogelijkheden aankruisen. De resultaten zijn weergegeven in figuur 28.

Figuur 28. Redenen van motivatie van kinderen om een boek te lezen volgens ouders.

4.1.4 Deelvraag 10: Hoe is de leeromgeving met betrekking tot de woordenschatontwikkeling ingericht?

De leeromgeving is opgesplitst in twee aspecten: het aanbod van woordenschat en stillezen op het rooster en de fysieke leeromgeving.

Aanbod van woordenschat en stillezen op het rooster

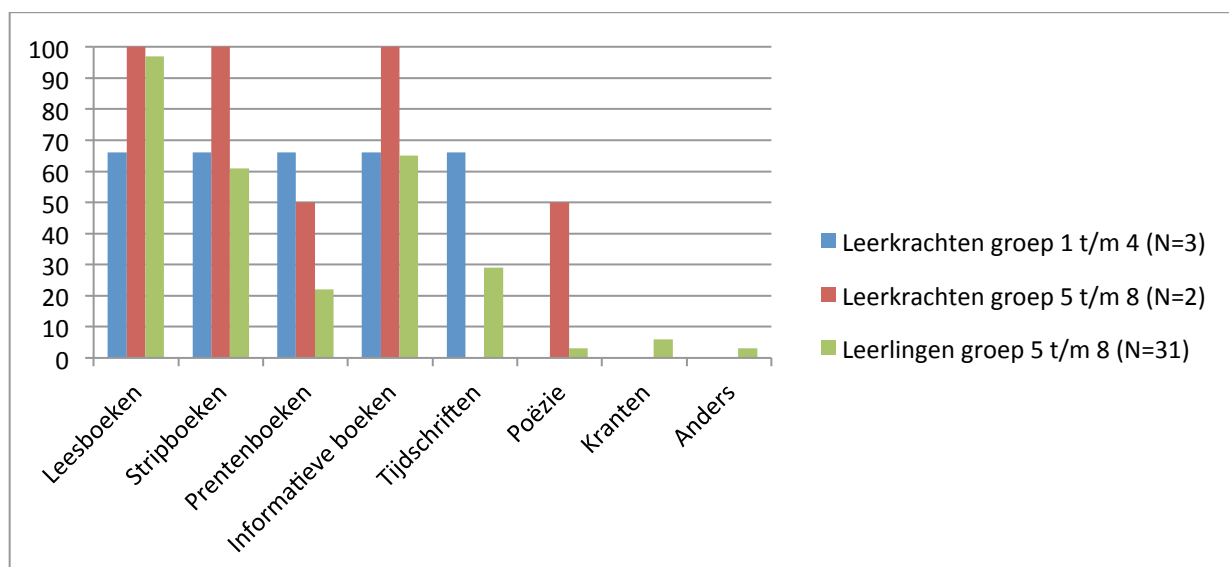
Op de vraag of het woordenschatonderwijs als apart onderdeel op het rooster staat (bijlage 3, vraag 7) geven 2 leerkrachten aan dat dit zo is, 3 leerkrachten geven aan dat dit niet zo is. 1 leerkracht geeft aan dat het terugkomt als onderdeel in de taalmethode, waar 2 woordenschatlessen per week worden gegeven. Ook is er gevraagd hoeveel uur er gemiddeld besteed wordt aan het aanleren van nieuwe woorden (bijlage 3, vraag 8). Dit varieert van 2 uur (3x), 1 uur (2x) en minder dan 1 uur (1x).

Bij 5 van de 6 leerkrachten lezen de kinderen zelfstandig. Bij 4 leerkrachten staat dit stil lezen als vast moment op het rooster, 1 leerkracht heeft dit niet als vast moment op het rooster staan. 23 van de 31 kinderen geven aan dat er inderdaad vaste momenten zijn waarop er stil gelezen wordt (bijlage 2, vraag 25). 5 kinderen geven aan dat dit niet het geval is en 3 kinderen hebben de vraag niet ingevuld. Momenten die het meest genoemd worden zijn na de dagopening (12x) en tijdens Samen Leren (7x) (Samen Leren is een zorgkwartier op school, waarbij leerlingen aan ontwikkelpunten werken).

Fysieke leeromgeving

In alle klassen is de leeromgeving bekeken aan de hand van een checklist (bijlage 5). In geen van de 4 klassen is een woordmuur te vinden (bijlage 5, vraag 1). Ook hangt er in geen van de klassen een lijst met strategieën om achter de betekenis van een woord te kunnen komen (bijlage 5, vraag 4). In de groepen 5/6 en 7/8 zijn woordenboeken beschikbaar voor de leerlingen, respectievelijk 11 en 9 stuks. Het gaat hier om het *Wolters' Ster Woordenboek Nederlands*, uitgave van 1996.

Iedere klas heeft een eigen klassenbibliotheek. In de vragenlijsten voor leerkrachten en voor leerlingen is gevraagd welke boeken er volgens hen te vinden zijn in de klas (bijlage 2, vraag 27; bijlage 3, vraag 28). De resultaten hiervan zijn weergegeven in figuur 29.

Figuur 29. Soorten boeken in de klas volgens leerkrachten en leerlingen. Weergave in percentages.

Bij het afnemen van de checklist is tevens gekeken welke soort boeken er op dat moment beschikbaar waren in de klas. De resultaten hiervan zijn opgenomen in figuur 30.

	Leesboeken	Stripboeken	Prentenboeken	Informatieve boeken
Groep 1/2			✓	✓ (3 stuks)
Groep 3/4	✓	✓	✓	
Groep 5/6	✓	✓	✓	✓
Groep 7/8	✓			

Op het moment dat de checklist werd afgenomen waren in geen van de klassen tijdschriften, poëzie of kranten te vinden.

Figuur 30. Soorten boeken in de klas op het moment dat checklist afgenomen is.

4.1.5 Deelvraag 11: Hoe ervaren de leerkrachten het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendschool?

Aan de leerkrachten op de Ds. Johan van de Wendschool is gevraagd of zij tevreden zijn over het woordenschatonderwijs zoals zij dat op het moment van vragen gaven (bijlage 3, vraag 4). 6 leerkrachten hebben deze vraag ingevuld. 2 leerkrachten geven aan dat zij tevreden zijn, 2 leerkrachten geven aan dat zij ontevreden zijn en 2 leerkrachten geven aan dat zij niet tevreden maar ook niet ontevreden zijn. Genoemde redenen zijn weergegeven in figuur 31.

Genoemde redenen bij vraag 4, vragenlijst leerkrachten (bijlage 3).	
Tevreden	Omdat; ik groei bemerk bij de leerlingen
	Omdat; omdat we over een goede methode beschikken
Niet tevreden/ niet ontevreden	Omdat; ik vind het goed dat leerlingen met de woorden kunnen oefenen en zelf ook woorden uit kunnen kiezen, maar ik zou wel meer tijd willen hebben om de woorden meer te kunnen ophangen aan verhalen en ervaringen.
	Omdat; we veel aandacht besteden aan woordenschat, maar ik zou wel meer werkvormen leren om het minder saai te laten zijn.
Ontevreden	Omdat; ik te weinig aandacht besteed aan het aanleren van nieuwe woorden en strategieën.
	Omdat; ik er heel weinig aan doe. Ik lees de woorden die de methode aangeeft en that's it. (Heel soms woordendoosje of woordenschatboek als klaaropdracht).

Figuur 31. *Genoemde redenen bij vraag 4, vragenlijst leerkrachten (bijlage 3).*

Aan het onderwijsondersteunend personeel is dezelfde vraag voorgelegd (bijlage 4, vraag 4). Deze vraag is door 2 personen ingevuld. 1 van hen geeft aan tevreden te zijn en 1 geeft aan niet tevreden maar ook niet ontevreden te zijn. Genoemde redenen zijn weergegeven in figuur 32.

Genoemde redenen bij vraag 4, vragenlijst onderwijsondersteunend personeel (bijlage 4).	
Tevreden	Omdat; veel scholen zich bewust zijn van de manier hoe hier mee om moet worden gegaan.
Niet tevreden/ niet ontevreden	Omdat; ik vind het goed om te zien da bij het maken van de keuze voor nieuwe methodes rekening wordt gehouden met het aanbod van woordenschat. Ik denk wel dat er nog meer 'talig' onderwijs gegeven kan worden.

Figuur 32. *Genoemde redenen bij vraag 4, vragenlijst onderwijsondersteunend personeel (bijlage 4).*

Ook tijdens het interview is gevraagd waar leerkrachten met betrekking tot hun woordenschatlessen erg tevreden over zijn (bijlage 7, vraag 1). De volgende punten werden onder andere genoemd: het gebruik van het woordenschatdoosje in de klas, de taalquiz om de betekenis van woorden te oefenen, het laten gebruiken van een woord in een zin en het spelen met woorden door steeds nieuwe spelvormen te gebruiken. De complete antwoorden zijn te vinden in bijlage 10.

Daarnaast is gevraagd hoe de leerkrachten de huidige methode ervaren (bijlage 7, vraag 3). In figuur 33 worden de genoemde aspecten beknopt weergegeven. De complete antwoorden zijn te vinden in bijlage 10.

Ervaringen van leerkrachten met betrekking tot de methodes rond woordenschatonderwijs	
Schatkist (groep 1/2)	Het digibord programma is super. Het is wel aan de leerkracht om dit ook daadwerkelijk te gebruiken.
Veilig leren lezen (groep 3)	De methode geeft een aantal woorden per ankerverhaal. Daarnaast zijn er suggesties om een themahoek in te richten. Woordenschat wordt echter niet getoetst in de methode, dus vaak laten we dit weg.
Taaljournaal (groep 4/5/6/7/8)	Er wordt terdege aandacht besteed aan woordenschat. De rol van de leerkracht hierin is erg belangrijk. Er is geen duidelijke context, de woorden worden vaak los aangeboden, zonder relatie met een ander woord. Er wordt alleen naar passieve woordenschat gevraagd.

Figuur 33. Ervaringen van leerkrachten met de methodes rond woordenschatonderwijs.

4.1.6 Deelvraag 12: Hoe ervaren de leerlingen het huidige woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool?

Er is aan de leerlingen gevraagd hoe zij de manier vinden waarop de leerkracht de betekenis van een nieuw woord aanleert (bijlage 2, vraag 6). Van de 31 leerlingen zijn er 16 leerlingen die de manier 'fijn' vinden, 8 leerlingen vinden het 'heel fijn', 5 leerlingen vinden het 'een beetje fijn' en 2 leerlingen vinden het 'niet fijn maar ook niet vervelend'. De motivatie voor hun keuze wordt weergegeven in figuur 34.

Motivatie van leerlingen bij vraag 6 (bijlage 2)	
Heel fijn	<ul style="list-style-type: none"> - De juf legt het goed uit (3x) - Ik dan weet wat een woord betekent (2x) - Ik wil graag meer woorden leren (1x) - Ik vind het makkelijk (1x) - Het is een leuke manier (1x)
Fijn	<ul style="list-style-type: none"> - Dan weet je wat het woord betekent (8x) - De juf legt het goed uit (4x) - De juf kijkt of je het snapt, anders oefent ze extra met je (2x) - De juf neemt de tijd (1x) - Het is makkelijker (1x)
Een beetje fijn	<ul style="list-style-type: none"> - Je leert het wel, maar het kan nog beter (4x) - Dan weet je wat het woord betekent (1x)
Niet fijn / niet vervelend	<ul style="list-style-type: none"> - Het duurt lang (1x) - Het is saai (1x)

Figuur 34. Motivatie van leerlingen bij vraag 6 (bijlage 2).

Daarnaast is gevraagd wat de leerlingen zouden willen veranderen aan het aanleren van nieuwe woorden, als zij één ding zouden mogen kiezen (bijlage 2, vraag 7). Van de 31 leerlingen gaven 24 leerlingen een antwoord. De resultaten zijn weergegeven in figuur 35.

Wat zouden de leerlingen willen veranderen aan de manier waarop woorden worden aangeleerd?	
- Niets (7x)	- Een betere uitleg (1x)
- Het leuker maken, bijvoorbeeld door spelletjes (4x)	- Dat er een verhaal wordt gelezen met de woorden erin (1x)
- Een kortere uitleg (3x)	- Gebruik van plaatjes (1x)
- Moeilijkere woorden (2x)	- Toepassing van de aangeleerde woorden in de taal- en spellinglessen (1x)
- Het woord in stukken verdelen (2x)	
- Meer uitleg (2x)	

Figuur 35. Wat leerlingen willen veranderen aan de manier waarop woorden worden aangeleerd.

4.2 Resultaten onderzoeksvraag 3

Onderzoeksvraag 3 luidt als volgt: *Wat heeft de Ds. Johan van de Wendeschool nodig om de woordenschatontwikkeling van de leerlingen te verbeteren?* Om in hoofdstuk 5 een uiteindelijk antwoord te kunnen geven op deze vraag zijn verschillende gegevens verzameld. Deze worden in deze paragraaf per deelvraag weergegeven.

4.2.1 Deelvraag 13: Wat is nodig om het leerkrachtgedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen te verbeteren?

Tijdens het interview met de leerkrachten is gevraagd welke leerkrachtvaardigheden volgens hen nodig is om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven (bijlage 7, vraag 5). Er werden verschillende zaken genoemd, een beknopt overzicht is te vinden in figuur 36. Een compleet verslag van het interview is te vinden in bijlage 10.

Vaardigheden die, volgens de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool nodig zijn om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven.	
Kennis van de manier waarop woorden beklijven in de hersenen, zodat je weet hoe je woorden moet aanleren	Kennis van wat de leerlingen al weten, zodat het nieuwe woord opgehangen kan worden aan voorkennis/context
Gebruik van verschillende werkvormen zodat woorden afwisselend en speels aangeboden worden.	Bewustwording van de momenten waarop je werkt aan de woordenschat van leerlingen
Goede eigen taalvaardigheid	Creatief denken, bijvoorbeeld om woorden met elkaar te associëren

Figuur 36. *Vaardigheden die, volgens leerkrachten, nodig zijn om goed woordenschatonderwijs te geven.*

Daarnaast is tijdens het interview aan de leerkrachten gevraagd wat volgens hen beter kan, kijkend naar hun eigen woordenschatlessen. De resultaten hiervan worden beknopt weergegeven in figuur 37. Het complete verslag is te vinden in bijlage 10.

Verbeterpunten met betrekking tot woordenschatonderwijs, volgens de leerkrachten
- Frequentie van de woordenschatlessen
- Het aanbieden van een woord kan veel uitgebreider (plaatsen in een context, gebruik beeldmateriaal, enz)
- Meer gestructureerd aanbieden van woorden, bijhouden welke woorden zijn aangeboden
- Effectief omgaan met achterstanden
- Herhalen van woorden die al eens aangeboden zijn

Figuur 37. *Verbeterpunten met betrekking tot het woordenschatonderwijs, volgens de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool.*

Er is gevraagd of leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel zelf hulpvragen hebben rondom woordenschatonderwijs (bijlage 3, vraag 6; bijlage 4, vraag 6). Van de 8 personen geven 4 personen aan dat zij een hulpvraag hebben. 1 van hen heeft niet aangegeven welke hulpvraag dit was. De andere hulpvragen zijn weergegeven in figuur 38. Ook tijdens het interview kwamen een aantal hulpvragen aan bod. Deze hulpvragen zijn eveneens weergegeven in figuur 38.

Specifieke hulpvragen rondom woordenschatonderwijs

Is er een leerlijn met betrekking tot woordenschatonderwijs? Hoe pas ik deze toe tijdens mijn lessen?

Op welke manier kan ik woordenschatonderwijs toepassen in de dagelijkse praktijk?

Hoe kan ik op een leuke manier met woordenschat aan het werk gaan met de kinderen?

In hoeverre is het echt bepalend of je beter gaat lezen van een goede woordenschat? Is een goede woordenschat nodig om leesplezier te hebben?

Hoe leert een kind een nieuw woord? Hoe werkt dit in het brein?

Figuur 38. *Specifieke hulpvragen rondom woordenschatonderwijs van de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool.*

4.2.2 Deelvraag 14: Wat is nodig om het leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te verbeteren?

Tijdens het interview is de leerkrachten gevraagd welke vaardigheden leerlingen volgens hen nodig hebben om hun woordenschat te kunnen vergroten (bijlage 7, vraag 8). De resultaten zijn weergegeven in figuur 39.

Vaardigheden die een leerling, volgens de leerkrachten, nodig heeft om de woordenschat te kunnen vergroten

- Leesvaardigheid; goed kunnen lezen, voorgelezen worden, dol zijn op lezen
- Informatieverwerking; het woord kunnen opslaan, kunnen koppelen aan andere woorden
- Kennis van de wereld; begrippen kunnen koppelen aan dingen je al weet
- Leergierigheid/nieuwsgierigheid; op zoek willen naar nieuwe informatie
- Behoeft om jezelf duidelijk te kunnen maken; hierdoor motivatie om te leren.

Figuur 39. *Vaardigheden die een leerling, volgens de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool, nodig heeft om de woordenschat te kunnen vergroten.*

4.2.3 Deelvraag 15: Wat is nodig om de rol die ouders spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen beter toe te passen?

Aan de ouders is gevraagd of zij het belangrijk vinden dat hun kind wordt voorgelezen (bijlage 1, vraag 3). Van de 28 ouders geven 20 ouders aan dat zij dit belangrijk vinden, 7 ouders vinden het zeer belangrijk en 1 ouder vindt dit niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk. 24 ouders gaven ook aan waarom zij dit vinden. Deze motivaties zijn weergegeven in figuur 40.

Motivatie van ouders bij vraag 3 (bijlage 1)

Zeer belangrijk	<ul style="list-style-type: none">- Gunstige invloed op de (taal)ontwikkeling (3x)- Het stimuleert plezier in lezen (2x)- Je creëert een rustmoment (1x)- Het kind hoort hoe bepaalde woorden uitgesproken dienen te worden (1x)
Belangrijk	<ul style="list-style-type: none">- Gunstige invloed op de (taal)ontwikkeling (10x)- Het stimuleert plezier in lezen (4x)- Het vergroot te woordenschat (1x)- Je creëert een rustmoment (1x)
Niet belangrijk/ niet onbelangrijk	<ul style="list-style-type: none">- Omdat mijn kind al in groep 7 zit, vindt ze het een beetje kinderachtig als ik haar ga voorlezen. (1x)

Figuur 40. *Motivatie van ouders bij de vraag: Vindt u het belangrijk dat uw kind wordt voorgelezen?*

Daarnaast is ook gevraagd of ouders het belangrijk vinden dat hun kind thuis zelf leest (bijlage 1, vraag 4). Van de 28 ouders geven 20 ouders aan dat ze dit belangrijk vinden, 8 ouders vinden dit zeer belangrijk. 25 ouders gaven ook aan waarom zij dit vinden. Deze motivaties zijn weergegeven in figuur 41.

Motivatie van ouders bij vraag 4 (bijlage 1).	
Zeer belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> - Gunstige invloed op de (taal)ontwikkeling (4x) - Ontspanning voor het kind (2x) - Gunstige invloed op de leesvaardigheid (1x) - Het stimuleert plezier in lezen (1x)
Belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> - Gunstige invloed op de (taal)ontwikkeling (10x) - Gunstige invloed op de leesvaardigheid (4x) - Ontspanning voor het kind (2x) - Het stimuleert plezier in lezen (1x)

Figuur 41. *Motivatie van ouders bij de vraag: Vindt u het belangrijk dat uw kind thuis zelf leest?*

4.2.4 Deelvraag 16: Wat is nodig om de leeromgeving beter in te richten op de woordenschatontwikkeling?

Er is aan de leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel gevraagd wat zij graag zouden willen veranderen in het woordenschatonderwijs op school (bijlage 3, vraag 5; bijlage 4, vraag 5). Van de 8 personen gaven 7 personen antwoord op deze vraag. De resultaten zijn weergegeven in figuur 42. Hierbij is één antwoord gesplitst, zodat deze per categorie geplaatst konden worden.

Zaken die leerkrachten van de Ds. Joh. van de Wendeschool graag willen veranderen op de school	
<i>Methodie-gerelateerd</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Een andere taalmethode, met woorden van deze tijd - Andere methode, die woorden via de viertact aanbiedt. 	
<i>Rooster-gerelateerd</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Meer tijd om aan woordenschatonderwijs te werken - Structureel plaatsje in het schoolrooster 	
<i>Lesinhoud-gerelateerd</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - De woorden van de methodes Estafette en Nieuwsbegrip meer uitdiepen - Woordenschat meer bewust oefenen, middels spelvormen - Meer werken met verhalen en beelden - Groter aanbod van nieuwe woorden 	

Figuur 42. *Zaken die leerkrachten graag willen veranderen op de school.*

5. Conclusie, discussie en aanbeveling

In dit hoofdstuk worden de resultaten, zoals beschreven in hoofdstuk 4, gekoppeld aan de theorie uit hoofdstuk 2. Dit wordt gedaan in paragraaf 5.1, aan de hand van onderzoeksvraag 3 en de daarbij behorende deelvragen, waarbij verschillende conclusies geformuleerd worden. Deze conclusies worden beknopt bijeengebracht in paragraaf 5.2, waarna de beantwoording van de centrale vraagstelling volgt en aanbevelingen worden gedaan. Vervolgens worden discussiepunten (paragraaf 5.3) geformuleerd en wordt benoemd welke vervolgvragen er nog blijven liggen (paragraaf 5.4) Tot slot wordt uiteengezet op welke wijze de resultaten van dit onderzoek gedeeld zullen worden (paragraaf 5.5).

5.1 Analyse

In deze paragraaf worden de deelvragen 13 tot en met 15 geanalyseerd en beantwoord, hierdoor wordt tevens een antwoord gegeven op onderzoeksvraag 3.

5.1.1 Wat is nodig om het leerkrachtgedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat van leerlingen te verbeteren?

Baumann en Kame'enui (2004) geven aan dat Graves vier belangrijke componenten noemt om goed woordenschatonderwijs te geven, te weten: aanleren van nieuwe woorden, het aanleren van strategieën om zelfstandig nieuwe woorden te leren, woordbewustzijn stimuleren en lezen.

Aanleren van nieuwe woorden

Uit figuur 10, pagina 22 blijkt dat leerlingen aangeven dat de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool op meerdere momenten op een schooldag bezig zijn met woordenschatinstructie. Hierbij gaat het deels om woorden die zij weloverwogen gekozen hebben, zoals Winters (2009) dit voorschrijft, bijvoorbeeld uit een methode (figuur 9, pagina 21) of door woorden die tijdens taalgebruikssituaties aanbod komen, zoals in een kringgesprek. Carlisle (2002) geeft aan dat leerlingen, in taalgebruikssituaties zoals deze, incidenteel veel woorden oppikken.

De manier waarop woordenschatinstructie wordt gegeven varieert sterk per leerkracht. Tijdens het onderzoek zijn de volgende aspecten naar voren gekomen:

- Het is belangrijk dat het aan te leren woord in een betekenisvolle context aangeboden wordt (Stahl, 1998; Filipiak, 2001; Allen, 2006). Uit figuur 11 en 12 (respectievelijk pagina 22 en 23) blijkt dat ten minste 3 van de 6 leerkrachten geen betekenisvolle context gebruiken. Tijdens het interview (bijlage 10) noemen leerkrachten dit zelf ook als verbeterpunt. Door het gebruik van een verhaal of beeldmateriaal wordt het nieuwe woord verbonden aan de voorkennis die een leerling al heeft (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003), maar kunnen ook meerdere betekenissen van een woord worden uitgelegd (Richek, 2005). Op de Ds. Johan van de Wendeschool gebeurt dit nu onvoldoende.
- Het is belangrijk dat leerlingen meerdere keren worden blootgesteld aan het woord (Richek, 2005). Het aantal keer loopt volgens onderzoekers uiteen van 6 tot 12 keer (Verhallen & Verhallen, 1994; Stahl, 1999; Vernooy, 2003). Uit het onderzoek blijkt dat ten minste 1 leerkracht regelmatig onbekende woorden herhaalt, middels een woordenschatdoosje. Uit de antwoorden die leerkrachten gaven op de vraag op welke manier zij woorden aanbieden (bijlage 3, vraag 10) kan verder niet worden opgemaakt of andere leerkrachten dit ook doen. Wel wordt het regelmatig herhalen van aangeboden woorden als verbeterpunt genoemd in het interview (bijlage 10). Hieruit kan geconcludeerd worden dat het herhalen van woorden op dit moment onvoldoende gebeurt.
- Het is belangrijk dat leerlingen actief betrokken worden bij de les (Stahl, 1998; Blachowicz & Fisher, 2000; Richek, 2005). Uit het onderzoek blijkt dat de leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool dit doen, op uiteenlopende manieren (zie figuur 11, pagina 22). De leerkrachten zijn tevreden over deze manier van aanbieden (bijlage 10), de meesten

van hen gebruiken spelletjes. Spel is volgens Beck, McKeown & Kucan (2013) een goede manier om leerlingen actief te betrekken.

Aanleren van strategieën

Van de 6 leerkrachten geven 5 leerkrachten aan dat zij de leerlingen strategieën leren om achter de betekenis van een onbekend woord te komen. Zij bieden hiervoor verschillende strategieën aan (zie figuur 14, pagina 24), te weten: herleiden vanuit de context (Godthelp, 2002; Allen, 2006), woordanalyse (Godthelp, 2002; Kieffer & Lesaux, 2007), bekijken van illustraties en het gebruik van een woordenboek (Godthelp, 2002). Opvallend is dat de leerlingen van groep 5 t/m 8 minder vaak aangeven dat bepaalde strategieën worden aangeleerd. Daarnaast blijkt uit figuur 22 (pagina 27) dat de leerlingen de aangeboden strategieën weinig gebruiken. De strategieën die zij het meest toepassen zijn 'vragen aan meester of juf', 'een gok wagen' en 'illustraties bekijken'. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de strategieën vaker herhaald zullen moeten worden, zodat leerlingen zich deze strategieën eigen zullen maken. Het is belangrijk dat dit gebeurt omdat leerlingen met een beperkte woordenschat veel baat hebben bij strategieën (Vernooy, 2003; Kieffer & Lesaux, 2007)!

Woordbewustzijn stimuleren

Uit het onderzoek komt naar voren dat de leerkrachten op de Ds. Johan van de Wendeschool als taalactiviteit voornamelijk liederen zingen en kringgesprekken houden (figuur 15, pagina 24; figuur 18, pagina 25). Er worden geen versjes opgezegd en ook woordspelletjes worden weinig gespeeld (figuur 16 en 17, pagina 25). Het doen van woordspelletjes zou een mooie manier zijn om leerlingen actief te betrekken bij woordenschat (Beck, McKeown & Kucan, 2013), maar hierbij is het wel noodzakelijk dat de leerkracht zelf een enthousiaste houding heeft (Vernooy, 2003). Leerkrachten zullen dus ook intrinsiek gemotiveerd moeten zijn om woordspelletjes te gaan doen.

Lezen

Voorlezen is een belangrijk instrument om de taalontwikkeling te bevorderen (Vernooy, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006) omdat dit een positief effect heeft op de woordenschat (Vernooy, 2003). Alle 6 leerkrachten geven aan dat zij voorlezen, 27 van de 31 leerlingen van groep 5 tot en met 8 beamen dit. Het gemiddelde aantal minuten dat per dag wordt voorgelezen is volgens de leerkrachten 15 minuten en volgens de leerlingen van groep 5 tot en met 8 11 minuten. Vernooy (2011) geeft aan dat een belangrijk verschil wordt gemaakt indien er minstens 10 minuten per dag wordt voorgelezen. De leerkrachten op de Ds. Johan van de Wendeschool voldoen aan deze eis.

Daarbij is het belangrijk om regelmatig stil te staan bij de betekenis van een woord (Vernooy, 2003) of om de inhoud van het verhaal te bespreken. 2 van de 6 leerkrachten doet dit nooit, 1 doet dat maandelijks, 2 wekelijks en 1 dagelijks (zie figuur 20, pagina 26). Om leerlingen daadwerkelijk woorden te leren is het belangrijk dat leerkrachten dit regelmatig gaan doen (Vernooy, 2003).

5.1.2 Wat is nodig om het leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te verbeteren?

Er zijn verschillende aspecten van leerlinggedrag met betrekking tot het vergroten van de woordenschat te noemen: zelfstandig lezen (Nagy & Anderson, 1984; Baumann & Kame'enui, 2005; Richek, 2005; Allen, 2006), toepassen van strategieën (Godthelp, 2002; Kieffer & Lesaux, 2007), gebruik woordenboek (Godthelp, 2002) en betrokkenheid (Graves, 2006; Winters, 2009).

Zelfstandig lezen

Indien leerlingen veel lezen, lezen zij meer woorden waardoor zij ook meer woorden zullen leren (Stanovich, 1986; Chall, Jacobs & Baldwin, 1990; Allen, 2006; Kieffer & Lesaux, 2007). Bij 5 van de 6 leerkrachten wordt er stil gelezen in de klas. Daarnaast geven 29 van de 31 leerlingen aan dat dit gebeurt. Volgens de leerkrachten wordt er gemiddeld 23 minuten per dag stilgelezen, de leerlingen

stellen het gemiddeld aantal leesminuten per dag vast op 15. Vernooij (2006) stelt de regel dat er minimaal 10 per dag stil gelezen moet worden. Bij een leestijd van 15 minuten per dag lezen de leerlingen gemiddeld 1.146.000 woorden per jaar (Vernooij, 2006). Op dit moment wordt voldaan aan de regel die Vernooij (2006) stelt.

Daarbij is een vlotte leesvaardigheid belangrijk, zodat ze lezer zich kan focussen op het tekstbegrip in plaats van het decoderen van woorden (Walczyk & Griffith-Ross, 2007). In dit onderzoek is niet gekeken naar de leesvaardigheid van de leerlingen. Gezien alle voordelen die een vlotte leesvaardigheid met zich meebrengt (Kieffers & Lesaux, 2007) is het echter aan te raden om als leerkracht veel aandacht te besteden aan de technische leesvaardigheid van leerlingen.

Toepassen van strategieën

Zoals in paragraaf 5.1.1 al vermeld, passen de leerlingen van groep 5 tot en met 8 de door de leerkracht aangeboden strategieën onvoldoende toe. Figuur 22, pagina 27 geeft aan dat een aantal belangrijke strategieën, zoals woordanalyse en het gebruik van een woordenboek door de meeste leerlingen zelfs nooit wordt gebruikt. Het is zaak dat de leerlingen leren om strategieën als context, woordanalyse en illustraties zo aan te leren dat zij deze beheersen en toepassen (Godthelp, 2002) zodat zij leren hoe ze om moeten gaan met woorden die ze niet kennen (Vernooij, 2003).

Gebruik woordenboek

Van de 31 leerlingen weten 25 leerlingen hoe zij een woordenboek moeten gebruiken en geeft 63% aan dat het belangrijk is om te weten hoe een woordenboek gebruikt moet worden. Uit figuur 22 op pagina 27 blijkt echter dat 75% van de leerlingen nooit een woordenboek gebruikt. Godthelp (2002) geeft aan dat het gebruik van een woordenboek één van de strategieën is om achter de betekenis van een onbekend woord te komen, indien dit met één van de andere strategieën niet lukt. Uit de checklist (bijlage 5) blijkt dat de school beschikt over 20 woordenboeken, verdeeld over 2 klaslokalen. Deze woordenboeken dateren uit 1996 en zijn dus 17 jaar oud.

Betrokkenheid

Hoe meer leerlingen betrokken worden bij de les, hoe beter ze de woorden zullen leren (Stahl, 1998; Blachowicz & Fisher, 2000; Richek, 2005). Uit de observaties (zie paragraaf 4.1.2) blijkt dat de leerlingen betrokken zijn bij de woordenschatlessen.

5.1.3 Wat is nodig om de rol die ouders spelen in de woordenschatontwikkeling van de leerlingen beter toe te passen?

De rol van ouders in de woordenschatontwikkeling van hun kind kan in verschillende aspecten worden opgedeeld, te weten: de vooropleiding van de ouders (Vernooij, 2003), communicatie tussen ouder en kind (Hart & Risley, 1995; Stahl, 2005; Amiotte, 2006), voorlezen (Kraaykamp, 2002; Vernooij, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006; Vernooij, 2011) en kinderen zelfstandig laten lezen (Kraaykamp, 2002; Snow, 2002; Vernooij, 2011).

Vooropleiding

Vernooij (2003) geeft aan dat de vooropleiding van ouders van invloed is op de woordenschatontwikkeling van ouders. Uit het onderzoek komt naar voren dat de meeste ouders een gemiddelde sociaal economische status hebben (60%), gebaseerd op het Nationaal Kompas Volksgezondheid (RIVM, 2013). Dat betekent volgens Vernooij (2003) dat kinderen per uur gemiddeld 1250 woorden per uur hoort, wat 6.000.000 woorden op jaarbasis oplevert. 31% van de ouders heeft een hoge sociaal economische status. Hierbij hoort een kind gemiddeld 2150 woorden per uur, wat neerkomt op 11.000.000 woorden op jaarbasis (zie figuur 5, pagina 15). De voorleiding van de ouders is niet iets waar de school de aandeel in heeft, maar kan van belang zijn bij het inschalen van het woordenschatniveau van een leerling.

Communicatie

Leerlingen tot 6 jaar leren voornamelijk woorden door interactie met ouders en andere volwassenen (Amiotte, 2006). Ook daarna blijft communicatie van groot belang voor de woordenschatontwikkeling (Stahl, 2005). De leerkrachten van de Ds. Johan van de Wendeschool geven aan dat ouders, door gesprekken met hun kind, het betrekken van hun kind bij alledaagse handelingen door hen mee te nemen van de boerderij af, de woordenschatontwikkeling van hun kind kunnen stimuleren (zie figuur 23, pagina 28). De meeste ouders voeren dagelijks een één-op-één gesprek met hun kind (figuur 25, pagina 29) en daarnaast geven zij aan dat 49 van de 55 leerlingen ook regelmatig een gesprek voert met andere volwassenen. Zoals eerder genoemd is dit met name voor de leerlingen tot 6 jaar de belangrijkste bron voor woordenschatontwikkeling (Amiotte, 2006).

Voorlezen

96% van de ouders geeft aan voorlezen aan hun kind belangrijk of zeer belangrijk te vinden (zie paragraaf 4.3.2). Deze betrokkenheid heeft volgens Vernooy (2003) een grote invloed op de woordenschatontwikkeling. Door veel voor te lezen stimuleren ouders de woordenschatontwikkeling van hun kind (Kraaykamp, 2002; Vernooy, 2003; Lehr, Osborn & Hiebert, 2004; Smits & Braams, 2006). Van de 55 kinderen worden er 38 kinderen voorgelezen, met name aan de kinderen in de lagere groepen (groep 1 t/m 4). Gemiddeld wordt er per dag 9 minuten voorgelezen. Vernooy (2011) stelt als regel dat er ten minste 10 minuten moet worden voorgelezen. In dit geval dienen ouders hun kinderen dus iets meer voor te lezen dan dat zij nu doen. Gezien het feit dat ouders het belang van voorlezen zeker inzien, zullen zij hiervoor te motiveren zijn.

Kinderen zelfstandig laten lezen

100% van de ouders geeft aan het zelfstandig lezen van hun kind belangrijk of zeer belangrijk te vinden (zie paragraaf 4.3.2). Ook de leerkrachten geven aan dat de ouders een belangrijke rol hebben in het stimuleren van het leesgedrag van hun kinderen (zie figuur 23, pagina 28). Ouders geven aan dat 51 van de 55 kinderen thuis lezen. Gemiddeld lezen deze kinderen 17 minuten per dag zelfstandig. Ook hier stelt Vernooy (2011) als regel dat er ten minste 10 minuten per dag gelezen wordt, wat betekent dat hier ruimschoots aan voldaan wordt. Doordat ouders betrokken zijn bij de woordenschatontwikkeling van hun kind stimuleren zij het kind om veel te lezen (Kraaykamp, 2002; Snow, 2002; Vernooy, 2011).

5.1.4 Wat is nodig om de leeromgeving beter in te richten op de woordenschatontwikkeling?

De leeromgeving rondom woordenschatonderwijs kan opgesplitst worden in twee aspecten: het aanbod van woordenschat en stillezen op het rooster en de fysieke leeromgeving.

Aanbod van woordenschat en stillezen op het rooster

Godthelp (2002) vindt dat woordenschatonderwijs als apart vak op het rooster moet worden gezet, zodat er structureel aandacht aan wordt gegeven. Tijdens het onderzoek is gebleken dat 2 van de 6 leerkrachten dit inderdaad heeft. Bij 1 van de 6 heeft het geen vast plekje, maar zit het wel in de taalmethode. Een aantal leerkrachten geeft aan graag meer tijd te willen hebben voor woordenschat en dit structureel op het rooster te zetten (figuur 42, pagina 36).

Binnen de huidige methode wordt er terdege aandacht besteed aan woordenschat, maar worden de woorden vaak los aangeboden, zonder duidelijke context of relatie met een ander woord (figuur 33, pagina 33). Bij de keuze voor een nieuwe methode moet volgens de leerkrachten gekeken worden naar een methode die woorden van deze tijd aanbiedt, middels de viertact (Verhallen & Verhallen, 1994). Vernooy (2003) voegt hieraan toe dat het belangrijk is dat wordt nagegaan of de methode voldoende instructies en strategieën biedt om nieuwe woorden aan te leren.

Vernooy (2006) geeft aan dat het belangrijk is dat er dagelijks 10 minuten wordt ingeroosterd om stil te lezen. Bij 5 van de 6 leerkrachten lezen de leerlingen zelfstandig, bij 4 staat dit als vast moment op

het lesrooster. Van de 31 kinderen geven 23 kinderen aan dat er vaste momenten zijn waarop er stil gelezen wordt (zie paragraaf 4.1.4). Zoals eerder aangegeven wordt er volgens de leerlingen per dag gemiddeld 15 minuten zelfstandig gelezen wat volgens Vernooy (2011) overeenkomt met 1.146.000 woorden per jaar. Dit is in overeenstemming met de regels die Vernooy (2006) hiervoor stelt.

Fysieke leeromgeving

Godthelp (2002) geeft aan dat leerlingen bij het zelfstandig lezen de beschikking dienen te hebben over verschillende soorten genres en teksten. Op de Ds. Johan van de Wendeschool heeft iedere klas een eigen klassenbibliotheek. Zoals te zien in figuur 29, pagina 31, geven leerkrachten en leerlingen aan dat er diverse soorten genres en teksten beschikbaar zijn. Uit de checklist (figuur 30, pagina 31) blijkt echter dat het aanbod summierder is. Met name in groep 7/8 dient divers leesmateriaal te komen. Daarnaast kan het leesmateriaal in de andere klassen worden aangevuld met tijdschriften en kranten.

In geen van de klassen is een woordmuur te vinden. Het is aan te raden dit wel te gaan doen omdat een woordmuur stimuleert tot actief leren van woorden (Kienstra, 2003) doordat leerlingen vaker in aanraking komen met het woord (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003).

5.2 Conclusie en aanbevelingen

Bij de start van het onderzoek is de volgende centrale vraag geformuleerd: *Aan welke voorwaarden moet het woordenschatonderwijs op de Ds. Johan van de Wendeschool voldoen?* In deze paragraaf wordt getracht een antwoord te geven op deze vraag.

Op de Ds. Johan van de Wendeschool wordt, zoals eerder beschreven in paragraaf 5.1, al aan veel voorwaarden voor goed woordenschatonderwijs voldaan. Eén van de voorwaarden voor woordenschatonderwijs is lezen. Op de Ds. Johan van de Wendeschool gebeurt dit volgens de regels die Vernooy (2006) hiervoor stelt: minstens 10 minuten per dag, zowel voorlezen als zelfstandig lezen. Over het algemeen beschikken de klassen over mooie, goed gevulde klassenbibliotheken. Nieuwe woorden worden door middel van spelvormen aangeleerd, waardoor de betrokkenheid van de leerlingen groot is (Beck, McKeown & Kucan, 2013). Er zijn verschillende taalgebruikssituaties waarin er gewerkt wordt aan de woordenschat van de leerlingen en leerkrachten besteden aandacht aan verschillende strategieën om achter de betekenis van onbekende woorden te kunnen komen. Ook door de ouders wordt het nodige bijgedragen aan de woordenschatontwikkeling van de leerlingen, zoals eerder beschreven in paragraaf 5.1.3.

Echter, met een aantal aanpassingen, zal het woordenschatonderwijs nog verbeterd kunnen worden. Uit het onderzoek komen de volgende verbeterpunten naar voren (tevens aanbevelingen):

Leerkracht

- Bij het aanleren van nieuwe woorden is het belangrijk dat de nieuwe woorden worden aangeboden in de context (Stahl, 1998; Filipiak, 2001; Allen, 2006) Hierbij kan een verhaal of gebruik van beeldmateriaal helpend zijn. Daarnaast is het belangrijk dat de nieuwe woorden regelmatig herhaald worden (Verhallen & Verhallen, 1994; Stahl, 1999; Vernooy, 2003; Richek, 2005).
- Het aanleren van strategieën om achter de betekenis van onbekende woorden te komen moet vaker gebeuren. Hierbij is het van belang dat de leerlingen de strategieën gaan beheersen en kunnen toepassen (Godthelp, 2002; Kieffer & Lesaux, 2007).

Leerling

- Zoals eerder genoemd, is het belangrijk dat de leerlingen de strategieën context, woordanalyse en illustraties beheersen en kunnen toepassen (Godthelp, 2002; Kieffer & Lesaux, 2007).

Leeromgeving

- Het is aan te raden om een woordmuur in de klassen te hangen (Kienstra, 2003). Op deze woordmuur komen nieuwe woorden te hangen. Op deze manier komen leerlingen vaker in aanraking met de woorden en zullen de woorden beter bekijken (Verhallen & Verhallen, 1994; Vernooy, 2003).
- Godthelp (2002) geeft aan dat het belangrijk is om het woordenschatonderwijs een structurele plaats op het rooster te zetten zodat er regelmatig aandacht wordt besteed aan woordenschat. De onderzoeker is ook van mening dat het belangrijk is dat er structureel aandacht wordt besteed aan woordenschatonderwijs, maar dat dit ook middels de methode kan. In de methode is het woordenschatonderwijs geïntegreerd.
- De woordenboeken die beschikbaar zijn in de klassen zijn behoorlijk oud. Het is aan te raden om of over de stappen naar nieuwe woordenboeken of over te gaan naar een digitale manier om achter de betekenis van een woord te komen.
- De klassenbibliotheek van groep 7/8 dient uitgebreid te worden met meer soorten genres en teksten (Godthelp, 2002). Andere klassen kunnen hun bibliotheken aanvullen met tijdschriften en kranten.

5.3 Discussie

Naar aanleiding van het onderzoek zijn een aantal punten naar voren gekomen die ter discussie staan. Deze worden in deze paragraaf uiteengezet.

Door de Ds. Johan van de Wendeschool uit een klein team bestaat, was het voor het onderzoek noodzakelijk dat de onderzoeker deelnam aan het onderzoek. De onderzoeker heeft hierbij een eigen vragenlijst ingevuld. Het is mogelijk dat de onderzoeker, doordat zijzelf de instrumenten ontworpen heeft aan de hand van literatuur, de vragenlijsten met een gekleurde bril heeft ingevuld, wat de resultaten van het onderzoek heeft beïnvloed. De onderzoeker heeft echter getracht zo objectief mogelijk te zijn. Een aantal resultaten uit het onderzoek zijn naar voren gekomen middels observaties en checklisten. Deze zijn eenmalig afgenomen. Het kan zijn dat het beeld dat geschetst wordt niet overeenkomt met de werkelijkheid. Om hier zeker van te zijn, zouden de instrumenten meerdere malen moeten zijn afgenomen. Dit was wegens tijdsdruk helaas niet mogelijk. Uit het onderzoek komt naar voren dat de leerlingen de strategieën die leerkrachten aanbieden niet of nauwelijks toepassen. Dit is getoetst door aan de leerlingen voor te leggen welke strategieën zij het meest gebruiken. Hierbij is echter niet gekeken naar toetsen waarbij gevraagd wordt bepaalde strategieën toe te passen. Door hier wel naar te kijken kan gekeken worden of leerlingen de strategieën daadwerkelijk niet toepassen of dat zij dat alleen zeggen. Tijdens dit onderzoek is niet gekeken naar de leesvaardigheid van de leerlingen, terwijl dit wel van grote invloed is op de woordenschat.

5.4 Vervolg vragen

Naar aanleiding van het onderzoek zijn bij de leerkrachten van de Ds. Joh. van de Wendeschool een aantal vragen naar voren gekomen die niet beantwoord zijn door middel van dit onderzoek. Deze zouden in een vervolgonderzoek meegenomen kunnen worden:

- Op welke manier kan ik woordenschatonderwijs toepassen in de dagelijkse praktijk?
- In hoeverre is het echt bepalen of je beter gaat lezen van een goede woordenschat?
- Op welke manier werkt het brein als een kind een nieuw woord aanleert?

5.5 Kennisdeling

De resultaten van dit onderzoek zullen worden gedeeld met de teamleden van de Ds. Johan van de Wendeschool. In overleg met de directie wordt bepaald in hoeverre de aanbevelingen zullen worden uitgevoerd. De onderzoeker zal hierbij een adviserende rol innemen.

Literatuur

Allen, J. (2006). Too little or too much? What do we know about making vocabulary instruction meaningful? *Voices from the Middle*, 13 (4), 16-19.

Amiotte, S. (2006). *Vocabulary Development*. Oglala Lakota College: RFTEN Web Conference 2006.

Anderson, R.C., & Nagy, W.E. (1992). The vocabulary conundrum. *American Educator*, 16 (4), 14-18.

Baumann, J.F., & Kame'enui, E.J. (2004). *Vocabulary instruction: Research to practice*. New York: Guilford Press.

Beck, I.L., McKeown, M.G., & Kucan, L. (2013). *Bringing words to life: Robust vocabulary instruction*. New York: The Guilford Press.

Biemiller, A., & Slonim, M. (2001). Estimating root word vocabulary growth in normative and advantaged populations: Evidence for a common sequence of vocabulary acquisition. *Journal of Educational Psychology*, 93 (3), 498-520

Biemiller, A. (2004). *Teaching vocabulary in the primary grades: Vocabulary instruction needed*. In: Baumann, J.F., & Kame'enui, E.J. (Eds.), *Vocabulary instruction: Research to practice* (28-40). New York: Guilford.

Blachowicz, C.L.Z., & Fisher, P. (2000). Vocabulary instruction. In M.L. Kamil, P.B. Mosenthal, P.D. Pearson, & R. Barr (Eds.), *Handbook of reading research* (Vol. 3, pp. 503-523). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Carlisle, J.F. (2002). *Fostering vocabulary development in elementary classrooms*. Michigan: University of Michigan/CIERA.

Chall, J.S. (1983). *Stages of reading development*. New York: McGraw Hill.

Chall, J.S., Jacobs, V.A., & Baldwin, L.E. (1990). *The reading crisis. Why poor children fall behind*. Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press.

Chall, J.S., & Jacobs, V.A. (2003). Poor children's fourth-grade slump. *American Educator*, 27 (1), 14-15, 44.

Coxhead, A. (2000). A new academic wordlist. *TESOL Quarterly*, 34 (2), 218-238.

Filipiak, P. (2001). Kan woordenschat effectiever? *Toon*, 4 (4), 8-11.

Flanigan, K. & Greenwood, S. (2007). Effective content vocabulary instruction in the middle: Matching students, purposes, words, and strategies. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 51 (3), 226-238.

Godthelp, R. (2002). Woordenschatonderwijs, enkele aandachtspunten. *JSW*, 86 (6), 12-14.

Graves, M.F. (2006). *The vocabulary book. Learning and instruction*. New York: Teachers College Press.

Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Apeldoorn: Garant.

Hart, B., & Risley, T.R. (1995). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Corporation.

Hirsch, E.D. Jr. (2003). Reading comprehension requires knowledge – of words and the world. Scientific insights into the Fourth-Grade Slump and the nation's stagnant comprehension scores. *American Educator*, spring 2003, 10, 12-13, 16-22, 28-29.

Kieffer, M.J., & Lessaux, N.K. (2007). Breaking down words to build meaning: Morphology, vocabulary and reading comprehension in the urban classroom. *The Reading Teacher*, 61 (2), 134-144.

Kienstra, M. (2003). *Woordenschatontwikkeling: werkwijzen voor groep 1-4 van de basisschool*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Kraaykamp, G. (2002). *Leesbevordering door ouders, bibliotheek en school. Effecten en ontwikkelingen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Lehr, F., Osborn, J., & Hiebert, E. H. (2004). *A Focus on Vocabulary. Research-Based Practices in Early Reading Series*. Verkregen op 5 november 2012, via http://www.prel.org/products/re_ES0419bw.pdf

Pressley, M. (2002). *Reading instruction that works. The case for balanced teaching. Second edition*. New York: The Guilford Press.

Nagy, W.E., & Anderson, R.C. (1984). How many words are there in printed school English? *Reading Research Quarterly*, 19, 303-330.

Nagy, W.E., Anderson, R.C., & Herman, P.A. (1985). In: Calhoun, E.F. (1999). *Teaching beginning reading and writing with the picture word inductive model*. Alexandria/Virginia: ASCD.

National Reading Panel (2000). *Teaching children to read: An evidence-based assessment of scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Bethesda, MD: National Institutes of Health.

Richek, M.A. (2005). Words are wonderful: Interactive, time-efficient strategies to teach meaning vocabulary. *The Reading Teacher*, 58 (5), 414-423.

Smits, A. & Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen. Individuele, groepsgewijze en klassikale werkvormen voor de behandeling van leesproblemen*. Amsterdam: Boom.

Snow, C. (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension*. Santa Monica, CA: RAND Reading Study Group.

Stahl, S.A. (1990). Beyond the Instrumentalist Hypothesis: Some Relationships between Word Meanings and Comprehension. *Technical Report*, 505. 157-186.

Stahl, S.A. (1999). *Vocabulary development*. Cambridge, MA: Brookline Books.

Stahl, S.A. (2005). *Four problems with teaching word meanings*. In: E.H. Hiebert & M.L. Kamil (Eds.). *Teaching and learning vocabulary: Bringing research to practice (95-114)*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Stahl, S.A., & Fairbanks, M.M. (1986). The effects of vocabulary instruction: A model-based meta-analysis. *Review of Educational Research*, 56, 72-110.

Stahl, S. A., & Nagy, W. E. (2006). *Teaching word meanings*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Stanovich, K.E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading Research Quarterly*, 21, 360-407.

Verhallen, S., & Verhallen, M. (1994). *Woorden leren, woorden onderwijzen*. Amersfoort: CPS.

Vernooy, K. (2003). Een goede woordenschat. *JSW*, 87 (10), 38-41.

Vernooy, K. (2004). *Alle kinderen vlot leren lezen. Alle kinderen vlot leren lezen is elk kind vlot leren lezen*. Amersfoort: CPS.

Vernooy, K. (2006). *Effectief omgaan met woordenschat*. Verkregen op 29 mei 2013, via http://www.schakel-klassen.nl/uploads/Schakel_klassen/plaatjes_en_bestanden/lezing_Kees_Vernooy.pdf

Vernooy, K. (2011). *Een goede woordenschat. Een basis voor een goede schoolloopbaan*. Utrecht: PO-raad.

Walczyk, J. J. & Griffith-Ross, D. A. (2007). How important is reading skill fluency for comprehension. *The Reading Teacher*, 60 (6). 560-569.

Winters, R. (2009). Interactive frames for vocabulary growth and word consciousness. *The Reading Teacher*, 62 (8), 685-690.

Bronnen die gebruikt zijn bij de ontwikkeling van instrumenten

Baumann, J.F., & Kame'enui, E.J. (2004). *Vocabulary instruction: Research to practice*. New York: Guilford Press.

Kieffer, M.J., & Lessaux, N.K. (2007). Breaking down words to build meaning: Morphology, vocabulary and reading comprehension in the urban classroom. *The Reading Teacher*, 61 (2), 134-144.

Verhallen, S., & Verhallen, M. (1994). *Woorden leren, woorden onderwijzen*. Amersfoort: CPS.

Winters, R. (2009). Interactive frames for vocabulary growth and word consciousness. *The Reading Teacher*, 62 (8), 685-690.

Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst ouders

Ds. Joh. van der Wendeschool

Protestants Christelijke Basisschool
Heultjesweg 4
8267 AH Kampereiland
tel. 038 – 3388336
directie@vdwendeschool-kampen.nl

Beste ouder(s)/verzorger(s),

Voor mijn studie Master SEN (Special Educational Needs) ben ik een afstudeeronderzoek aan het doen over het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool. Ik wil in kaart brengen hoe het woordenschatonderwijs op de school georganiseerd is en daarbij wil ik u als ouder graag betrekken. U zou mij ontzettend helpen bij mijn onderzoek door onderstaande vragen in te vullen. De ingevulde vragenlijsten verwerk ik in mijn onderzoek. Naar aanleiding van de resultaten onderzoek ik hoe het woordenschatonderwijs verbeterd kan worden.

Indien u meerdere kinderen op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool heeft, wil ik u vragen om voor ieder kind afzonderlijk een rij vragen in te vullen, omdat ieder kind verschillend is. Het invullen van een vragenlijst zal per kind maximaal 5 minuten duren. Bij 2 meerkeuze vragen staat 'omdat', hier kunt u aanvullen met de reden waarom u voor dit antwoord gekozen hebt.

Graag ontvang ik de vragenlijsten uiterlijk **vrijdag 21 juni** weer terug. Om het invullen van deze vragenlijst te stimuleren ontvangt uw kind bij inlevering van deze vragenlijst een kleine traktatie.

Alvast bedankt!

Hartelijke groet, Clarieke Veldhuizen

Algemeen

Deze vragenlijst is ingevuld door moeder/vader¹

1. Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?

- Basisonderwijs
- Lager beroepsonderwijs (LBO)
- Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (VMBO)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (Mavo, MULO)
- Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)
- Hoger voortgezet onderwijs (Havo, VWO)
- Hoger beroepsonderwijs (HBO)
- Wetenschappelijk onderwijs

2. Wat is de hoogst afgeronde opleiding van uw partner?

- Basisonderwijs
- Lager beroepsonderwijs (LBO)
- Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (VMBO)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (Mavo, MULO)
- Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)
- Hoger voortgezet onderwijs (Havo, VWO)
- Hoger beroepsonderwijs (HBO)

¹ Streep door wat niet van toepassing is

² Hiermee wordt bedoeld dat u alleen met het kind in gesprek bent.

³ Woordenschatonderwijs bestaat uit het aanleren van nieuwe woorden en het aanleren van strategieën om zelf

Algemene vragen met betrekking tot lezen en voorlezen

3. Vindt u het belangrijk dat uw kind voorgelezen wordt?

- Zeer belangrijk
- Belangrijk
- Niet belangrijk / niet onbelangrijk
- Onbelangrijk
- Zeer onbelangrijk

Omdat,

4. Vindt u het belangrijk dat uw kind zelf leest thuis?

- Zeer belangrijk
- Belangrijk
- Niet belangrijk / niet onbelangrijk
- Onbelangrijk
- Zeer onbelangrijk

Omdat,

Specifieke vragen per leerling – lijst 1

5. Wat is de leeftijd van uw kind?

- 4 jaar 9 jaar
- 5 jaar 10 jaar
- 6 jaar 11 jaar
- 7 jaar 12 jaar
- 8 jaar 13 jaar

6. In welke groep zit uw kind?

- groep 1 groep 5
- groep 2 groep 6
- groep 3 groep 7
- groep 4 groep 8

7. Voert u één-op-één gesprekken² met uw kind?

- Ja → ga naar vraag 8
- Nee → ga naar vraag 10

8. Hoe vaak voert u een één-op-één gesprek met uw kind?

- 1x in de maand dagelijks
- 1x in de 2 weken 2x per dag
- 1x in de week 3x per dag
- 2-3x in de week meer dan 3x per dag
- 4-5x in de week

² Hiermee wordt bedoeld dat u alleen met het kind in gesprek bent.

9. Op welk moment van een schooldag voert u het vaakst een één-op-één gesprek met uw kind?

- ochtend (voor school)
- tussen de middag
- na schooltijd
- tijdens het avondeten
- avond
- voor het slapen gaan

10. Zijn er momenten waarop uw kind actief deelneemt in een gesprek met volwassenen?

Te denken valt aan: gesprek met visite, telefoongesprek met oma, enz. over een willekeurig onderwerp.

- Ja
- Nee

Zo ja; op welke momenten gebeurt dit?

.....

11. Leest u uw kind voor?

- Ja → ga naar vraag 12
- Nee → ga naar vraag 15

12. Hoeveel tijd per dag leest u uw kind gemiddeld voor?

- minder dan 10 minuten
- 10 minuten
- 20 minuten
- 30 minuten
- 40 minuten
- 50 minuten
- 60 minuten
- meer dan 60 minuten

13. Leest u hetzelfde boek vaker voor?

- Ja
- Nee

14. Op welke manier leest u een boek voor? U mag meerdere antwoorden aankruisen:

- Lezen van de tekst
- Bespreken van de plaatjes
- Bespreken van gebeurtenissen in het verhaal
- Ouder stelt vragen aan het kind over de tekst
- Kind stelt vragen aan de ouder over de tekst

15. Leest uw kind thuis zelf?

- Ja → ga naar vraag 16
- Nee → u bent klaar met het invullen van de vragenlijst

16. Hoeveel tijd per dag leest uw kind gemiddeld zelf?

- minder dan 10 minuten
- 10 minuten
- 20 minuten
- 30 minuten
- 40 minuten
- 50 minuten
- 60 minuten
- meer dan 60 minuten

17. Welk type boeken leest uw kind? U mag meerdere antwoorden aankruisen:

☐ Leesboeken	☐ Tijdschriften
☐ Stripboeken	☐ Poëzie
☐ Prentenboeken	☐ Kranten
☐ Informatieve boeken	

18. Met welke motivatie leest uw kind een boek? U mag meerdere antwoorden aankruisen:

- Hij/zij vindt het leuk om te lezen.
- Hij/zij wil graag meer weten over een bepaald onderwerp.
- Hij/zij vindt lezen een ontspannende bezigheid.
- Hij/zij leest omdat wij als ouders dit vragen.
- Hij/zij leest omdat dit vanuit school gevraagd wordt.
- Anders,
namelijk

Na deze lijst volgen er nog 3 identieke lijsten. Deze kunnen de ouders invullen indien zij meerdere kinderen hebben die op de Ds. Johan van de Wendschool zitten. Omwille van de leesbaarheid zijn deze lijsten weggehaald.

Bijlage 2. Vragenlijst leerlingen groep 5 t/m 8

Ds. Joh. van der Wendeschool

Protestants Christelijke Basisschool

Heultjesweg 4

8267 AH Kampereiland

tel. 038 – 3388336

directie@vdwendeschool-kampen.nl

Beste leerling,

Nog heel even en dan ben ik klaar met mijn studie. Het laatste wat ik nog moet doen is een onderzoek. Ik doe een onderzoek naar het woordenschatonderwijs op school.

Woordenschat betekent: alle woorden die je kent en waarvan je weet wat ze betekenen. Op school leer je een hoop nieuwe woorden. Sommige leer je zelf, andere leer je door de meester of juf, bijvoorbeeld in de taalles. Dit worden ook wel woordenschatlessen genoemd.

Ik wil graag weten hoe de woordenschatlessen bij ons op school gaan en wat jij daar van vindt. Daarom heb ik jouw hulp hard nodig! Je kunt mij helpen door deze vragenlijst in te vullen. De vragenlijst bestaat uit 24 meerkeuzevragen en 4 open vragen. Bij 3 meerkeuzevragen staat 'omdat', hier kun je vertellen waarom je dat antwoord gekozen hebt. Als je de vragenlijst af hebt, mag je deze inleveren bij jouw juf.

Voor het onderzoek is het belangrijk dat je heel erg eerlijk bent, ook als er dingen zijn die jij niet goed vindt gaan. Je hoeft je naam niet op de vragenlijst te zetten, zo blijft het geheim wie wat heeft ingevuld. De uitkomsten van de vragenlijsten van alle leerlingen gebruik ik in mijn onderzoek. Zo kan ik erachter komen hoe we de woordenschatlessen op school kunnen verbeteren.

Alvast bedankt!

Groetjes, juf Clarieke

Algemeen

1. In welke groep zit je?

groep 1/2

groep 3/4

groep 5/6

groep 7/8

2. Hoe oud ben je? jaar

3. Ben je een jongen of een meisje?

jongen

meisje

Eigen ervaringen

Woordenschatlessen zijn de lessen waarin de juf/meester je de betekenis van nieuwe woorden aanleert, denk bijvoorbeeld aan de woordenlijsten bij taal of de woorden bij geschiedenis en aardrijkskunde.

4. Vind je woordenschatlessen belangrijk?

- Heel belangrijk
- Belangrijk
- Beetje belangrijk
- Niet belangrijk / niet onbelangrijk
- Beetje onbelangrijk
- Onbelangrijk
- Heel onbelangrijk

Omdat,

5. Kun je kort vertellen hoe de juf/meester een nieuw woord aanleert?

.....

.....

.....

6. Hoe vind je de manier waarop de juf/meester de betekenis van nieuwe woorden aanleert?

- Heel fijn
- Fijn
- Beetje fijn
- Niet fijn/niet vervelend
- Beetje vervelend
- Vervelend
- Heel vervelend

Omdat,

7. Als je één ding zou mogen veranderen bij het aanleren van nieuwe woorden, wat zou dat dan zijn?

.....

.....

Aanleren van woorden

8. Gebruikt de juf/meester wel eens woorden die jij niet begrijpt?

- Ja, vaak
- Ja, soms
- Nee

9. Vraag je de juf/meester wel eens wat een woord betekent?

- Ja, vaak
- Ja, soms
- Nee

10. Bij welke les leert de juf/meester de betekenis van nieuwe woorden aan? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- Rekenen Aardrijkskunde
 Taal Geschiedenis
 Schrijven Estafette
 Spelling Natuur
 Begrijpend lezen Anders, namelijk

Aanleren van strategieën

11. Wat doe je als je de betekenis van een woord niet kent? Hieronder staan verschillende manieren. Welke gebruik jij vaak? Welke soms? Welke nooit? Zet een kruisje in het goede hokje.

	<i>vaak</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>
Ik kijk naar de zinnen erom heen en probeer zo achter de betekenis te komen.			
Ik hak het woord in stukjes en kijk of ik delen van het woord wel weet.			
Ik kijk naar de plaatjes en probeer zo achter de betekenis van het woord te komen.			
Ik zoek de betekenis op in een woordenboek.			
Ik zoek de betekenis op op het internet.			
Ik doe een gokje.			
Ik vraag de betekenis aan de meester/juf.			
Anders, namelijk			

12. Welke manieren om achter de betekenis van een woord te komen heeft de juf/meester jou uitgelegd? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- Naar de zinnen om het woord kijken.
 Het woord in stukjes hakken
 Naar de plaatjes in de tekst kijken
 Het woord opzoeken in het woordenboek
 Het woord opzoeken op internet
 Geen één
 Anders, namelijk

13. Weet jij hoe je een woordenboek moet gebruiken?

- Ja
 Nee

14. Vind je het belangrijk om te weten hoe je een woordenboek moet gebruiken?

- Ja
 Nee

Omdat,

Overige taalactiviteiten

15. Hoe vaak worden er liedjes jouw groep gezongen?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week
- Nooit

16. Hoe vaak worden er in jouw groep versjes/gedichtjes opgezegd?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week
- Nooit

17. Hoe vaak spelen jullie een woordspelletje in de klas?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week
- Nooit

18. Welke woordspelletjes worden er gespeeld?

.....

19. Hoe vaak wordt er een kringgesprek/groepsgesprek gehouden in jullie groep?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week
- Nooit

20. Waar praten jullie over tijdens het kringgesprek/groepsgesprek? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- Dingen die de kinderen hebben meegemaakt
- Dingen die de juf/meester heeft meegemaakt
- Dingen die in Kampen gebeurd zijn
- Dingen die in Nederland gebeurd zijn
- Dingen die in de wereld gebeurd zijn
- Anders, namelijk

Stimuleren van lezen

21. Leest de juf of meester voor?

- Ja → ga naar vraag 22
- Nee → ga naar vraag 24

22. Hoeveel tijd per dag leest de juf/meester ongeveer voor?

- minder dan 5 minuten 20 minuten
 5 minuten 25 minuten
 10 minuten 30 minuten
 15 minuten meer dan 30 minuten, namelijk minuten

23. Bespreekt de juf/meester wel eens met de klas wat er in het boek gebeurt?

- Ja, elke dag Ja, 1x in de maand
 Ja, 1x in de week Nee

24. Lezen jullie in de klas zelf boeken (stil lezen)?

- Ja → ga naar vraag 25
 Nee → dit is het einde van de vragenlijst, bedankt voor het invullen!

25. Zijn er vaste momenten in de week waarop jullie stil lezen?

- Ja
 Nee

Zo ja; op welke momenten is dit? Noem bijvoorbeeld op welke dagen dit is of op welk tijdstip.

.....
.....

26. Hoeveel tijd wordt er per dag zijn jullie ongeveer aan het stil lezen?

- minder dan 5 minuten 20 minuten
 5 minuten 25 minuten
 10 minuten 30 minuten
 15 minuten meer dan 30 minuten, namelijk minuten

27. Welke soorten boeken hebben jullie in de klas en mag je lezen?

- Leesboeken Tijdschriften
 Stripboeken Poëzie
 Prentenboeken Kranten
 Informatieve boeken Anders, namelijk

Dit is het einde van de vragenlijst, bedankt voor het invullen!

Bijlage 3. Vragenlijst leerkrachten

Ds. Joh. van der Wendeschool

Protestants Christelijke Basisschool

Heultjesweg 4

8267 AH Kampereiland

tel. 038 – 3388336

directie@vdwendeschool-kampen.nl

Beste collega,

Voor mijn studie Master SEN (Special Educational Needs) ben ik een afstudeeronderzoek aan het doen naar het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool. Ik wil in kaart brengen hoe het woordenschatonderwijs op de school georganiseerd is. Hierbij heb ik jouw inzichten nodig! Jij zou mij ontzettend helpen bij mijn onderzoek door onderstaande vragen in te vullen. De ingevulde vragenlijsten verwerk ik in mijn onderzoek. Naar aanleiding van de resultaten onderzoek ik hoe het woordenschatonderwijs verbeterd kan worden.

De vragenlijst bestaat uit 25 meerkeuzevragen en 3 open vragen. Bij 3 meerkeuze vragen staat 'omdat', hier kun je aanvullen met de reden waarom je voor dit antwoord gekozen hebt. Het invullen van deze vragenlijst zal 10 tot 15 minuten duren.

Graag ontvang ik de vragenlijsten uiterlijk **vrijdag 21 juni** weer terug.

Voor het onderzoek is het van groot belang dat de vragenlijst naar eerlijkheid wordt ingevuld. Uiteraard wordt de informatie geanonimiseerd verwerkt en worden antwoorden niet doorgespeeld naar derden. Alvast bedankt!

Hartelijke groet, Clarieke Veldhuizen

Algemeen

1. In welke groep ben je werkzaam?

groep 1/2

groep 3/4

groep 5/6

groep 7/8

geen

2. Hoe lang ben je al werkzaam in het onderwijs? jaar

Eigen ervaringen

3. Vind je woordenschatonderwijs³ belangrijk?

Zeer belangrijk

Belangrijk

Niet belangrijk / niet onbelangrijk

Onbelangrijk

Zeer onbelangrijk

Omdat,

³ Woordenschatonderwijs bestaat uit het aanleren van nieuwe woorden en het aanleren van strategieën om zelf de betekenis van onbekende woorden te kunnen achterhalen.

4. Ben je tevreden over het woordenschatonderwijs zoals je dat op dit moment geeft?

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Niet tevreden / niet ontevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden

Omdat,

.....

5. Als je één ding zou mogen veranderen in het woordenschatonderwijs op school, wat zou dat dan zijn?

.....

.....

6. Heb je zelf specifieke hulpvragen rondom het woordenschatonderwijs?

- Ja
- Nee

Zo ja, kunt je deze omschrijven?

.....

.....

Aanleren van woorden

7. Staat woordenschatonderwijs⁴ als apart onderdeel op het lesrooster?

- Ja
- Nee
- Anders, namelijk

8. Hoeveel uur per week wordt er in jouw klas gemiddeld besteed aan het aanleren van nieuwe woorden?

- minder dan 1 uur
- 1 uur
- 2 uur
- 3 uur
- 4 uur
- 5 uur
- 6 uur
- meer dan 6 uur, namelijk uur

9. Hoe bepaal je welke woorden er worden aangeleerd? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- Woordenlijst vanuit de taalmethode
- Woordenlijst vanuit Schatkist
- Woordenlijst vanuit Nieuwsbegrip
- Woordenlijst vanuit een zaakvakmethode
- Woordenlijst vanuit CITO Woordenschat
- Leerlingen geven aan welke woorden zij niet kennen

⁴ *Woordenschatonderwijs bestaat uit het aanleren van nieuwe woorden en het aanleren van strategieën om zelf de betekenis van onbekende woorden te kunnen achterhalen.*

Anders,
namelijk

10. Kun je kort aangeven op welke manier je een nieuw woord aanleert?

.....
.....
.....

Aanleren van strategieën

11. Leer je de kinderen strategieën aan zodat zij weten hoe ze achter de betekenis van een woord kunnen komen?

- Ja → ga naar vraag 12
 Nee → ga naar vraag 14

12. Welke strategieën leer je de leerlingen aan? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- Betekenis achterhalen vanuit de context
 Woordanalyse; bekende stukjes uit een woord halen om zo achter de betekenis te komen
 Bekijken van de illustraties
 Gebruik van een woordenboek
 Gebruik van internet
 Anders, namelijk

13. Weten de leerlingen hoe zij een woordenboek moeten gebruiken?

- Ja, allemaal
 Ja, de meeste leerlingen
 Ja, een aantal
 Ja, een enkeling
 Nee

14. Vind je het belangrijk dat een leerling weet hoe hij/zij met een woordenboek om moet gaan?

- Ja
 Nee

Omdat,

Overige taalactiviteiten

15. Welke van de volgende activiteiten vinden plaats in jouw groep? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- Zingen van liedjes → Beantwoord vraag 16
 Opzeggen van versjes → Beantwoord vraag 17
 Woordspelletjes, zoals galgje → Beantwoord vraag 18 en 19
 Kringgesprek → Beantwoord vraag 20 en 21
 Geen van allen → Ga naar vraag 22

16. Hoe vaak zing je liedjes in jouw groep?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week

17. Hoe vaak laat je de leerlingen versjes opzeggen?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week

18. Hoe vaak speel je woordspelletjes met de leerlingen?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week

19. Hoe bepaal je welke woorden er tijdens een woordspelletje aan bod komen? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- De leerlingen kiezen een woord
- Ik kies een woord vanuit eerdere lessen
- Ik kies een woord vanuit een les die nog moet komen
- Ik kies een willekeurig woord
- Anders, namelijk

20. Hoe vaak houd je een kringgesprek in jouw groep?

- Iedere dag
- 3-4x per week
- 1-2x per week
- Minder dan 1x in de week

21. Welke onderwerpen worden in het kringgesprek besproken? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- Belevissen van de kinderen
- Belevissen van uzelf
- Nieuws en actualiteit, omgeving Kampen
- Nieuws en actualiteit, landelijk
- Nieuws en actualiteit, wereldwijd
- Anders, namelijk

Stimuleren van lezen

22. Lees je de kinderen voor?

- Ja → ga naar vraag 23
- Nee → ga naar vraag 25

23. Hoeveel tijd per dag lees je gemiddeld voor?

- minder dan 5 minuten
- 5 minuten
- 10 minuten
- 15 minuten
- 20 minuten
- 25 minuten
- 30 minuten
- meer dan 30 minuten, namelijk minuten

24. Bespreek je de inhoud van het voorleesboek met de leerlingen?

- Ja, dagelijks Ja, maandelijks
 Ja, wekelijks Nee

25. Lezen de leerlingen in jouw klas zelfstandig boeken (stil lezen)?

- Ja → ga naar vraag 26
 Nee → dit is het einde van de vragenlijst.

26. Heb je het stil lezen als vast moment op het rooster staan?

- Ja
 Nee

Zo ja; op welke momenten is dit? Probeer zo concreet mogelijk te antwoorden.

.....
.....

27. Hoeveel tijd wordt er per dag in jouw klas gemiddeld besteed aan stil lezen? *Neem hierbij het gemiddelde per week.*

- minder dan 5 minuten 20 minuten
 5 minuten 25 minuten
 10 minuten 30 minuten
 15 minuten meer dan 30 minuten, namelijk minuten

28. Welke genres/ soorten boeken zijn er tijdens het stil lezen beschikbaar voor de kinderen?

- Leesboeken Tijdschriften
 Stripboeken Poëzie
 Prentenboeken Kranten
 Informatieve boeken Anders, namelijk

Dit is het einde van de vragenlijst, bedankt voor het invullen!

Bijlage 4. Vragenlijst ondersteunend personeel

Ds. Joh. van der Wendeschool

Protestants Christelijke Basisschool

Heultjesweg 4

8267 AH Kampereiland

tel. 038 – 3388336

directie@vdwendeschool-kampen.nl

Beste collega,

Voor mijn studie Master SEN (Special Educational Needs) ben ik een afstudeeronderzoek aan het doen naar het woordenschatonderwijs op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool. Ik wil in kaart brengen hoe het woordenschatonderwijs op de school georganiseerd is. Hierbij heb ik jouw inzichten nodig! Jij zou mij ontzettend helpen bij mijn onderzoek door onderstaande vragen in te vullen. De ingevulde vragenlijsten verwerk ik in mijn onderzoek. Naar aanleiding van de resultaten onderzoek ik hoe het woordenschatonderwijs verbeterd kan worden.

De vragenlijst bestaat uit 5 meerkeuzevragen en 2 open vragen. Bij 3 meerkeuze vragen staat 'omdat', hier kun je aanvullen met de reden waarom je voor dit antwoord gekozen hebt. Het invullen van deze vragenlijst zal 5 tot 10 minuten duren.

Graag ontvang ik de vragenlijsten uiterlijk **vrijdag 21 juni** weer terug.

Voor het onderzoek is het van groot belang dat de vragenlijst naar eerlijkheid wordt ingevuld. Uiteraard wordt de informatie geanonimiseerd verwerkt en worden antwoorden niet doorgespeeld naar derden. Alvast bedankt!

Hartelijke groet, Clarieke Veldhuizen

Algemeen

1. In welke groep ben je werkzaam?

groep 1/2

groep 3/4

groep 5/6

groep 7/8

geen

2. Hoe lang ben je al werkzaam in het onderwijs? jaar

Eigen ervaringen/mening

3. Vind je woordenschatonderwijs⁵ belangrijk?

Zeer belangrijk

Belangrijk

Niet belangrijk / niet onbelangrijk

Onbelangrijk

Zeer onbelangrijk

Omdat,

.....

⁵ Wordenschatonderwijs bestaat uit het aanleren van nieuwe woorden en het aanleren van strategieën om zelf de betekenis van onbekende woorden te kunnen achterhalen.

4. Ben je tevreden over het woordenschatonderwijs zoals dat op dit moment op de Ds. Joh. v.d. Wendeschool gegeven wordt?

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Niet tevreden / niet ontevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden

Omdat,

.....

.....

5. Als je één ding zou mogen veranderen in het woordenschatonderwijs? Wat zou dat dan zijn?

.....

.....

6. Heb je zelf specifieke hulpvragen rondom het woordenschatonderwijs?

- Ja
- Nee

Zo ja, kun je deze omschrijven?

.....

.....

7. Vind je het belangrijk dat een leerling weet hoe hij/zij met een woordenboek om moet gaan?

- Ja
- Nee

Omdat,

Dit is het einde van de vragenlijst, bedankt voor het invullen!

Bijlage 5. Checklist onderwijsomgeving groep 1 t/m 8

Checklist leeromgeving woordenschatonderwijs

Datum:
Tijd:
Groep:

Woordmuur

1. Is er in de klas een woordmuur?

Ja → ga naar vraag 2
 Nee → ga naar vraag 4

2. Welke van de volgende items zijn te vinden op deze woordmuur? *Meerdere items aankruisen mag.*

woordkaarten
 plaatjes/illustraties
 voorwerpen
 tekeningen van kinderen
 er zijn relaties aangebracht tussen de woorden (of met nieuwe woorden)

3. Hoe vaak wordt de woordmuur geüpdate?

Strategieën

4. Hangt er in de klas een lijst met strategieën om achter de betekenis van een woord te komen?

Ja → ga naar vraag 5
 Nee → ga naar vraag 6

5. Welke strategieën worden op deze lijst genoemd?

.....
.....

6. Zijn er woordenboeken in de klas?

Ja → ga naar vraag 7
 Nee → ga naar vraag 8

7. Hoeveel woordenboeken zijn er beschikbaar?

Leesomgeving

8. Is er een klassenbibliotheek in de klas?

Ja → ga naar vraag 9
 Nee → ga naar vraag 11

9. Welke materialen worden aangeboden?

☐ Leesboeken	☐ Tijdschriften
☐ Stripboeken	☐ Poëzie
☐ Prentenboeken	☐ Kranten
☐ Informatieve boeken	☐ Anders, namelijk

10. Welke materialen zijn beschikbaar om het stil lezen te stimuleren? *Meerdere antwoorden aankruisen mag.*

Zitzak / kussens / bank

Koptelefoons

Boeken worden aantrekkelijk gepresenteerd

Posters

anders, namelijk

11. Is er gelegenheid voor de leerlingen om hun mening over een boek te geven?

Ja

Nee

12. Op welke manier kunnen de leerlingen dit doen?

.....

13. Wordt hier zichtbaar gebruik van gemaakt?

Ja, veel

Ja, weinig

Nee

Overig

Ruimte voor overige opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 6. Observatieschema leerkrachten / leerlingen groep 1 t/m 4

Observatieschema woordenschatles

Datum:

Tijd:

Groep:

Aantal leerlingen:

Leerkracht:

Opstelling leerlingen:

Introductie

1. Hoe lang duurt de introductie?
2. Op welke wijze vindt de introductie plaats?
3. Zijn de kinderen betrokken:
 - 3a. Oogcontact met de leerkracht?
 - 3b. Antwoorden op vragen van de leerkracht?
 - 3c. Reageren op reacties van andere kinderen?
4. Wordt voorkennis van de leerlingen opgehaald? Hoe?
5. Is er een link met het aan te leren woord?

Verduidelijken van het woord en betekenissen

6. Welke woorden worden aangeboden?
7. Wordt het woord in de context aangeboden?
8. Wordt de betekenis van het woord zichtbaar gemaakt? Hoe?
9. Laat de leerkracht de leerlingen zelf invulling geven aan de betekenis van het woord?
10. Wordt het woord in andere contexten/zinnen toegepast?
11. Wordt de relatie tot andere woorden uitgelegd?
12. Worden er strategieën aangeboden om achter de betekenis van het woord te kunnen komen? Welke?

Herhaling van het te leren woord

13. Hoe vaak wordt het woord in de les aangeboden?
14. Welke werkvormen worden gebruikt om het woord te herhalen?
15. Wordt het woord op een woordmuur geplaatst?

Afsluiting en evaluatie

16. Op welke wijze controleert de leerkracht of de leerlingen de betekenis van het woord kennen?

Bijlage 7. Interviewschema leerkrachten

Interviewschema leerkrachten

Datum:

Tijd:

Interview met:

Eigen ervaringen

1. Als je kijkt naar jouw eigen woordenschatlessen, waar ben je heel tevreden over?
2. Wat zou volgens jou beter kunnen?
3. Hoe ervaar je de huidige methode?
4. Wat moet er volgens jou, qua woordenschat, in de nieuwe methode zitten?

Woordenschatlessen

5. Welke vaardigheden heb je, volgens jou, nodig om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven?
6. Op welke manier betrek jij de leerlingen bij de les?
7. Welke woorden bied jij de leerlingen aan, waar baseer jij deze keuze op?

Leerling

8. Welke vaardigheden heeft een leerling nodig om de woordenschat te kunnen vergroten?
9. Op welke manier kun je hier als leerkracht op inspelen?

Ouders

10. Welke rol spelen ouders in het vergroten van de woordenschat van een leerling?

Bijlage 8. Verslag observatie woordenschatles groep 1/2

Observatieschema woordenschatles

Datum: 27 juni 2013

Groep: 1/2

Leerkracht: KR

Tijd: +/- 11.00 uur

Aantal leerlingen: 20

Opstelling leerlingen: kring, rondom het digibord

Activiteit: Woordenschatles met behulp van het digibord. Methode Schatkist, seizoen Zomer, thema Erop uit aan de hand van het verhaal 'Kleine Pien op reis'.

Introductie

1. Hoe lang duurt de introductie?

De leerkracht laat op het digibord de voorkant van het boek 'Kleine Pien op reis' zien. De introductie duurt ongeveer 2 minuten.

2. Op welke wijze vindt de introductie plaats?

De voorkennis van de leerlingen met betrekking tot het verhaal wordt opgehaald. De kinderen vertellen wat er in het verhaal gebeurde.

3. Zijn de kinderen betrokken:

3a. Oogcontact met de leerkracht? Deels, leerlingen kijken naar het digibord.

3b. Antwoorden op vragen van de leerkracht? ja, sommigen steken hun vinger op, anderen praten door de klas.

3c. Reageren op reacties van andere kinderen? Ja.

4. Wordt voorkennis van de leerlingen opgehaald? Hoe?

Leerlingen vertellen wat er in het verhaal van 'Kleine Pien op reis' gebeurd is.

5. Is er een link met het aan te leren woord?

Ja, de woorden die besproken gaan worden komen uit het eerder vertelde verhaal.

Bij een nieuwe plaat wordt de introductie herhaald (ongeveer 30 seconden).

Verduidelijken van het woord en betekenissen

6. Welke woorden worden aangeboden?

Er worden onder andere de volgende woorden aangeboden: het haar, het oog, de doos, de beer, het oor, het bed, de deken, de pop, de fietsband, de fietstas, fietsen, de fiets, de fietsbel.

7. Wordt het woord in de context aangeboden?

Ja, vanuit het eerder vertelde verhaal. Er wordt een plaat laten zien vanuit het boek. Hier zijn verschillende foto's in verstoppt. Door op een foto te klikken wordt een woord uit het verhaal visueel gemaakt.

8. Wordt de betekenis van het woord zichtbaar gemaakt? Hoe?

Vanuit een grote plaat uit verhaal zijn punten gemerkt. Op deze plaatsen zit een foto verstoppt. Deze foto laat de betekenis van een woord zien. Een stem leest de woorden voor. Soms volgt er een uitleg van de computer, meestal van de leerkracht zelf. Er zijn ook geluiden, bijvoorbeeld het geluid van een fietsbel.

9. Laat de leerkracht de leerlingen zelf invulling geven aan de betekenis van het woord?

Ja. De leerkracht laat de plaatjes zien. Zij vraagt de leerlingen om het juiste woord erbij te noemen. Daarnaast vraagt ze soms om een nadere uitleg van het woord (bijvoorbeeld: 'Waar zit je oor?').

10. Wordt het woord in andere contexten/zinnen toegepast?

Ja. Er is een duidelijke verbinding met de eigen leefwereld van de kinderen. De leerkracht plaatst het woord in een context die voor de leerlingen bekend is. Voorbeelden: De leerkracht laat de leerlingen hun oog aanwijzen, de leerkracht laat de zijkant van het hoofd aanwijzen. De leerkracht vraagt aan de kinderen wat zij zelf in hun fietstas stoppen.

11. Wordt de relatie tot andere woorden uitgelegd?

Ja, bij het fietsen wordt aangegeven dat je snel en langzaam kunt fietsen. Bij haar heb je lang haar en kort haar. Een deken hoort op het bed, tegenwoordig hebben veel kinderen een dekbed. Deze relatie maakt de leerkracht zelf, dit wordt niet aangeboden in de digibordsoftware.

12. Worden er strategieën aangeboden om achter de betekenis van het woord te kunnen komen? Welke?

-

Herhaling van het te leren woord

13. Hoe vaak wordt het woord in de les aangeboden?

De leerkracht gebruikt het woord meerdere keren in de les en laat leerlingen het woord zelf ook gebruiken. De leerkracht stelt vragen over het woord, bijvoorbeeld: 'Wanneer gebruik jij je fietsbel?'.
-

14. Welke werkvormen worden gebruikt om het woord te herhalen?

Leerlingen zelf laten aanwijzen waar iets zich bevindt, bijvoorbeeld oog of oor. Leerlingen het woord zelf laten gebruiken. Vragen stellen rondom het woord, zie hierboven.

15. Wordt het woord op een woordmuur geplaatst?

Nee

Afsluiting en evaluatie

16. Op welke wijze controleert de leerkracht of de leerlingen de betekenis van het woord kennen?

Door vragen te stellen in de kring. Ze stelt haar vraag en laat steeds meerdere kinderen antwoorden. Daarnaast werken de leerlingen tijdens de werklessen met de software van Schatkist. Hier komen de aangeboden woorden nog eens terug. De leerkracht kan middels een groepsrapport zien of de leerlingen de woorden beheersen.

Bijlage 9. Verslag observatie woordenschatles groep 3/4

Observatieschema woordenschatles

Datum: 27 juni 2013

Groep: 3/4

Leerkracht: HS

Tijd: +/- 09.00 uur

Aantal leerlingen: 12 (van 14 leerlingen)

Opstelling leerlingen: kring

Activiteit: bespreken van woorden uit het woordendoosje. Zie onderaan deze pagina voor meer uitleg.

Introductie

1. Hoe lang duurt de introductie?

Er is een korte introductie op het woordendoosje, ongeveer 10 seconden. De leerlingen zijn namelijk al bekend met het woordendoosje

2. Op welke wijze vindt de introductie plaats?

‘We beginnen vandaag met het woordendoosje, eens kijken welke woorden we eruit kunnen halen’.

3. Zijn de kinderen betrokken:

3a. Oogcontact met de leerkracht? ja

3b. Antwoorden op vragen van de leerkracht? ja, bijna alle leerlingen steken hun vinger op.

3c. Reageren op reacties van andere kinderen? Ja, de kinderen luisteren naar elkaar, vullen elkaars antwoorden ook aan.

4. Wordt voorkennis van de leerlingen opgehaald? Hoe? -

5. Is er een link met het aan te leren woord? -

Verduidelijken van het woord en betekenissen

6. Welke woorden worden aangeboden?

Afgrond, volkomen, orkest, deuntje, muzikaal, oorzaak, dwars, zwijgen, tuimelen, mast, prestatie, type.

7. Wordt het woord in de context aangeboden?

Nee, het zijn losse woorden. De kinderen zijn de woorden eerder in een context tegengekomen. Soms zet de leerkracht het woord in een zin, bijvoorbeeld: ‘Jij hebt een mooie prestatie geleverd’.

8. Wordt de betekenis van het woord zichtbaar gemaakt? Hoe?

De betekenis wordt zichtbaar gemaakt door middel van woorden. Leerlingen en leerkracht geven uitleg over de betekenis van een woord. De betekenis van de woorden wordt niet visueel zichtbaar gemaakt.

9. Laat de leerkracht de leerlingen zelf invulling geven aan de betekenis van het woord?

Ja. De leerlingen leggen in eigen woorden uit wat het woord betekent. Hierbij gebruiken ze het woord soms in een zin om de betekenis te verduidelijken.

10. Wordt het woord in andere contexten/zinnen toegepast?

Het woord wordt steeds in één enkele zin toegepast, deze zinnen worden door de leerlingen bedacht. Soms plaatst de leerkracht het woord zelf nog in een andere zin, dit gebeurt tijdens deze observatie 3 keer.

11. Wordt de relatie tot andere woorden uitgelegd?

Ja, er wordt bijvoorbeeld gesproken over het tegengestelde van dwars (meegaand). Daarnaast wordt het woord orkest gekoppeld aan dirigent. Hierbij wordt verteld dat dit iemand is die het orkest leidt.

12. Worden er strategieën aangeboden om achter de betekenis van het woord te kunnen komen? Welke?

Aanbieden in een zin.

Herhaling van het te leren woord

13. Hoe vaak wordt het woord in de les aangeboden?

Het woord komt tijdens het kringmoment 1x aan bod. Indien het woord nog niet voldoende geautomatiseerd is, gaat het terug in het woordendoosje en zal het op een later moment terugkomen.

14. Welke werkvormen worden gebruikt om het woord te herhalen?

Het woordendoosje. De leerkracht vraagt naar de betekenis van een woord. Iedere keer worden een tiental woorden besproken.

15. Wordt het woord op een woordmuur geplaatst?

Nee

Afsluiting en evaluatie

16. Op welke wijze controleert de leerkracht of de leerlingen de betekenis van het woord kennen?

Dat gebeurt tijdens deze les. Indien bijna alle leerlingen de betekenis van het woord uit het woordendoosje kennen, gaat het briefje uit het doosje. De leerkracht controleert dit aan de hand van het aantal vingers dat wordt opgestoken.

Tijdens de taal, spelling, begrijpend lezen lessen (en andere lessen) komen woorden naar voren waarvan de leerlingen de betekenis niet weten. Deze woorden worden op een briefje geschreven en komen in het woordendoosje. Het woordendoosje wordt 's ochtends in de kring behandeld. De betekenis van de woorden wordt regelmatig herhaald. Als de leerlingen het woord beheersen mag het woord uit het woordendoosje.

Bijlage 10. Verslagen interviews leerkrachten

Interviewschema leerkrachten

Datum: 21 juni 2013

Tijd: 14.15 – 14.45 uur

Interview met: HS, AV en GH

Eigen ervaringen

1. Als je kijkt naar jouw eigen woordenschatlessen, waar ben je heel tevreden over?

- Het woordenschatdoosje. Als er moeilijke woorden in de les staan en kinderen weten niet wat ze betekenen dan stoppen we dat woord in het woordenschatdoosje. 's Ochtends in de kring gaan we dan een aantal woorden bij langs en dan vraag ik: 'Wie weet er nog wat dit woord betekende?'. Wanneer bijna de hele klas het woord kent, dan gaat het woord uit het doosje. Het is heel kort, een paar minuten, dat is leuk.

De woorden komen altijd uit de taalmethode of uit Estafette, soms uit een informatieboekje. Kinderen schrijven dan op het bord welke woorden zij niet goed kennen.

- De taalquiz, de woorden die aangeboden worden in het taalboek. Ik geef een omschrijving van een woord en de kinderen geven aan om welk woord het dan gaat. Daarnaast in de 'losse' momenten als we tijdens een gesprek of tijdens het SchoolTV Weekjournaal een woord tegenkomen die de kinderen niet kennen. We bespreken dan de betekenis van dit woord. We werken ook met een woordenschatboekje, hier kiezen de leerlingen een woord voor uit, ze geven een omschrijving van dit woord en maken er een tekening bij. Kanttekening: vaak kiezen de leerlingen hier een woord dat makkelijk uit te voeren is, qua tekening, dan dat ze daadwerkelijk een woord kiezen dat zij niet kennen.

2. Wat zou volgens jou beter kunnen?

- Frequenter; het schiet er toch wel eens bij in. Eigenlijk zou er een vast moment moeten zijn waarop we woordenschat aanbieden. Het is wel lastig om dit op een vast moment in het rooster te plannen, omdat het vooral korte momenten zijn waarop je aandacht besteed aan woordenschat. Het is juist effectief als je korte momenten gebruikt voor woordenschat. De kracht van woordenschat is de herhaling!

- Uitbreider; het aanbieden van een woord in de context. Meer gebruik maken van plaatjes en een verhaal, zodat de leerlingen ook de context rond een woord weten.

3. Hoe ervaar je de huidige methode?

De context wordt gemist. De woorden worden niet aangeboden middels een verhaal. Er wordt ook geen relatie tot andere woorden duidelijk gemaakt. De oefeningen binnen de taalmethode zijn zo gemaakt dat de leerlingen moeten kiezen uit de woorden die boven de tekst staan. Er wordt dus alleen naar de passieve woordenschat van de leerlingen gevraagd, zij hoeven dit niet actief toe te kunnen passen.

4. Wat moet er volgens jou, qua woordenschat, in de nieuwe methode zitten?

Het aanbieden van woorden in de context. Bijvoorbeeld door middel van een verhaal. Daarnaast moet de nieuwe methode de relatie van het aangeboden woord tot andere woorden duidelijk weergeven, bijvoorbeeld door middel van een schema. Op deze manier ben je op een 'doe-manier' bezig met woordenschat.

Woordenschatlessen

5. Welke vaardigheden heb je, volgens jou, nodig om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven?

Inleven in de kinderen; je moet weten wat de kinderen al weten zodat je het nieuwe woord kunt ophangen aan de context die de kinderen al begrijpen.

Om het leuk te houden: verschillende werkvormen. Ik zou graag een boek willen met verschillende werkvormen om woordenschat aan te kunnen bieden.

Dat je zelf bewust bezig bent met taal.

6. Op welke manier betrek jij de leerlingen bij de les?

Als het goed is, is er veel interactie. Er zijn verschillende spelvormen, bijvoorbeeld de taalquiz. De kinderen vinden het erg leuk om te bewegen, ik bedenk dan wel eens een spel waarbij ze dat moeten doen.

7. Welke woorden bied jij de leerlingen aan, waar baseer jij deze keuze op?

- Voornamelijk vanuit de kinderen zelf; als kinderen aangeven dat zij vanuit de taalmethode of Estafette een woord niet kennen. Zij geven aan of een woord in een woordendoosje moet of niet.

- Voornamelijk vanuit de taalmethode, soms zijn er incidenteel woorden die de leerlingen niet kennen, daar wordt dan kort op ingegaan.

Leerling

8. Welke vaardigheden heeft een leerling nodig om de woordenschat te kunnen vergroten?

Goed lezen en dol zijn op lezen, voorgelezen worden. Thuis uit een goed leesmilieu komen waar veel wordt gelezen en gepraat.

Goed informatie op kunnen slaan en verwerken.

Zelf al wat van de wereld hebben gezien, als je bijvoorbeeld wel eens op het strand bent geweest, kun je de woorden 'eb' en 'vloed' beter koppelen.

9. Op welke manier kun je hier als leerkracht op inspelen?

De leerlingen veel naar het nieuws laten kijken, zodat zij kennis van de wereld krijgen. Veel voorlezen! Bij het voorlezen wordt er ook aangesloten bij de belevingswereld van de kinderen.

Ouders

10. Welke rol spelen ouders in het vergroten van de woordenschat van een leerling?

Het scheelt heel erg hoe er thuis met de leerlingen wordt gepraat. Sommige ouders laten de kinderen veel lekker spelen, gaan niet echt met ze in gesprek.

Actief er op uit trekken, sommige kinderen komen heel weinig van de boerderij af. Ouders kunnen kinderen bijvoorbeeld meenemen naar de supermarkt of de bieb.

Keuze om naar de peuterspeelzaal te gaan. Toen Germa hier net kwam waren er maar een paar gezinnen waarvan de kinderen naar de peuterspeelzaal gingen. Deze leerlingen vielen echt op, omdat ze veel mondiger waren. Op dit moment gaan bijna alle kinderen naar de peuterspeelzaal, dus dit verschil is kleiner geworden.

Overig

Wat ik graag zou willen is dat de kinderen op hun woordenschat getest worden als zij 3 maanden op school zijn, zodat we in kaart hebben of we hen meer moeten begeleiden. We kunnen dan adequaat

inspelen op achterstanden en ouders evt. aanraden om logopedie te volgen met hun kind. Juist omdat kinderen op die leeftijd de meeste woorden vanuit interactie leren!

Wanneer je geen goede woordenschat hebt, is dit in alle vakken terug te zien. Het is gewoon heel belangrijk! Ook het zelfstandig werken lukt dan niet.

Ik zou graag meer informatieboeken op school willen hebben. Ze krijgen kennis van de wereld en deze boeken zijn één en al woordenschat. Ook zwakke lezers vinden het leuk om informatieboeken te lezen.

Interviewschema leerkrachten

Datum: 25 juni 2013
Tijd: 12.30 – 13.00 uur
Interview met: EL, AvL

Eigen ervaringen

1. Als je kijkt naar jouw eigen woordenschatlessen, waar ben je heel tevreden over?

- Ik laat een woord vaak in een zin gebruiken en laat kinderen zelf vertellen wat het woord is. Ik laat niet snel een woord voorbij gaan. Ik probeer de betekenis van een woord eerst uit de groep te laten komen. Ik gebruik daarbij bijvoorbeeld ook wel eens tegenstellingen.
- Ik hou van spelen met woorden, dit doe ik bij het aanbieden van woorden ook. Ik gebruik verschillende manier, bijvoorbeeld uitleg vragen, uitbeelden. Een plaatje laten zien en het woord erbij laten bedenken. Het is vaak op een speelse manier.

2. Wat zou volgens jou beter kunnen?

- Als ik kijk naar afgelopen jaar: meer gestructureerd aanbieden, dat je ook weet wat je precies aangeboden hebt. Nu doe ik dit de hele dag wel bij de kleuters, maar ik houd niet precies bij welke woorden er precies aan bod gekomen zijn. Ik denk daar wel eens over na: is dit een manier om dit te doen of hoeft dat niet? Daarnaast: het effectief omgaan met achterstanden.
- Het herhalen van woorden die aangeboden zijn. Ik vergeet heel vaak om het woord nog weer terug te halen, bijvoorbeeld door het woordendoosje te gebruiken.

3. Hoe ervaar je de huidige methode?

Taaljournaal → er wordt terdege aandacht aan besteed. Het is aan de leerkracht wat er hier gedaan mee wordt. Die moet doen wat er wordt aangegeven.

Schatkist → Het digibord programma is super, je kunt opnieuw kijken naar het ankerverhaal, hier zitten nieuwe plaatjes bij. Je moet dit als leerkracht wel echt doen! Het is aan jou om het echt ook te gebruiken.

VLL → Er worden wat woorden aangeboden in de ankerverhalen. Zij geven ook suggesties om een themahoek in te richten, maar dat kun je ook prima niet doen. Het is zeker wel nodig, maar ik doe het niet omdat ik in de methode er niet op afgerekend wordt, het wordt niet meer getoetst. De woordenschat is er voor 'erbij'.

4. Wat moet er volgens jou, qua woordenschat, in de nieuwe methode zitten?

Een overzicht met woorden die ook duidelijk in de lessen terugkomen, een handreiking voor de leerkrachten om ook daadwerkelijk met die woorden aan de slag te kunnen.

Spelvarianten om de woorden op een speelse manier te kunnen verankeren, maar dat gaat misschien meer buiten de methode om. Dit zou je uiteraard wel met de woorden van de methode kunnen doen.

Per kern/thema een aantal woorden die ook daadwerkelijk in de lessen terugkomen: herhaling!

Woordenschatlessen

5. Welke vaardigheden heb je, volgens jou, nodig om goed woordenschatonderwijs te kunnen geven?

Het is belangrijk dat je weet hoe woorden beklijven in de hersenen; dat je het niet op één manier aanleert. Als je weet hoe dit werkt dan ga je er ook breder mee om.

Een eigen taalvaardigheid, dat je bijvoorbeeld zelf in synoniemen kunt denken. Dat heb je of dat heb je niet, maar dat kan wel heel nuttig zijn.

Dat je creatief kunt denken, dat je dat woord wat je moet aanbieden kunt associëren.
Bewust zijn van de momenten waarop je aan de woordenschat van leerlingen werkt. Inzicht in op welke momenten/manieren woordenschat terugkomt op een dag.

6. Op welke manier betrek jij de leerlingen bij de les?

Door middel van interactie over en weer, door te reageren op elkaar. Het draait om het gesprek, dat kinderen woorden kunnen gebruiken in hun verhaal.

Eigenlijk is woordenschat niet anders dan andere vakken, het moet vloeiend gaan, niet vanzelf.

De kring is bij uitstek een woordenschatles.

7. Welke woorden bied jij de leerlingen aan, waar baseer jij deze keuze op?

Alles wat voorbij komt waarvan ik denk dat dit voor de leerlingen onbekend is, soms bij de methode Estafette. Soms heb ik teveel de neiging om over de woorden te gaan praten, maar vaak doe ik dat wel. Ook bij woorden in een gesprek of in een boek. Daarnaast de gestructureerde woorden in de taalmethode.

Bij Schatkist worden woordlijsten per anker aangeboden. Deze zijn ingedeeld in niveau's: zorg, minimum, basis en uitbreiding. Ik probeer in te schatten welke leerlingen welke woorden moeten kennen. Het is voornamelijk veel herhaling. Rond een thema vloeien de lijsten over in de taal die je rond het thema gebruikt. Je hebt de woordenlijsten dan helemaal niet meer nodig.

Leerling

8. Welke vaardigheden heeft een leerling nodig om de woordenschat te kunnen vergroten?

Informatieverwerking; dat een woord ergens aanhaakt door de context waarin iets aangeboden wordt. Het kind kan het woord dan beter plaatsen.

De behoefte om jezelf duidelijk te kunnen maken, om deel te nemen aan een gesprek. De leerling zal automatisch zijn best gaan doen om zich te kunnen uiten. Woorden zoeken om zichzelf te kunnen uiten.

Leergierig/nieuwsgierig → op zoek naar nieuwe informatie, waardoor de woordenschat wordt vergroot.

9. Op welke manier kun je hier als leerkracht op inspelen?

In bovenstaande dingen tegemoet komen, faciliteren. Door dingen aan te bieden waardoor ze nieuwsgierig en leergierig kunnen zijn. Voorwaarden scheppen om dit te kunnen doen.

Voorbeeld: een jongetje in de klas heeft interesse in mais en alles wat daar mee te maken heeft. Hij wil hier een werkstuk over maken en krijgt van ons allerlei materialen aangeboden. Zo vergroot hij zijn woordenschat.

In je houding: door enthousiast te reageren stimuleer je kinderen om meer te willen weten. Je kunt laten zien dat het leuk is om nieuwe woorden te leren.

Ouders

10. Welke rol spelen ouders in het vergroten van de woordenschat van een leerling?

In ieder geval de communicatie thuis; in gesprek zijn met de kinderen. Dat ze verbaal zijn, maar dat er ook veel aan woorden te vinden is. Dat het normaal is dat er leesvoer te vinden is; kranten, strips, boeken. Door zelf te lezen ben je als kind actief bezig zijn. TV valt hier dan een beetje buiten omdat het alleen ontvangen is.

Ook schrijven, geschreven taal. Bijvoorbeeld een kaartje naar familielid of een briefje sturen.

Veel het kind betrekken in de alledaagse taal-dingen, zoals een boodschappenlijstje.

Overige

In hoeverre is het echt bepalend of je beter gaat lezen van een goede woordenschat? Is een goede woordenschat nodig om leesplezier te hebben?

Hoe leert een kind een nieuw woord, hoe werkt dat in het brein van een kind, zodat je hier als leerkracht goed op in kunt spelen.